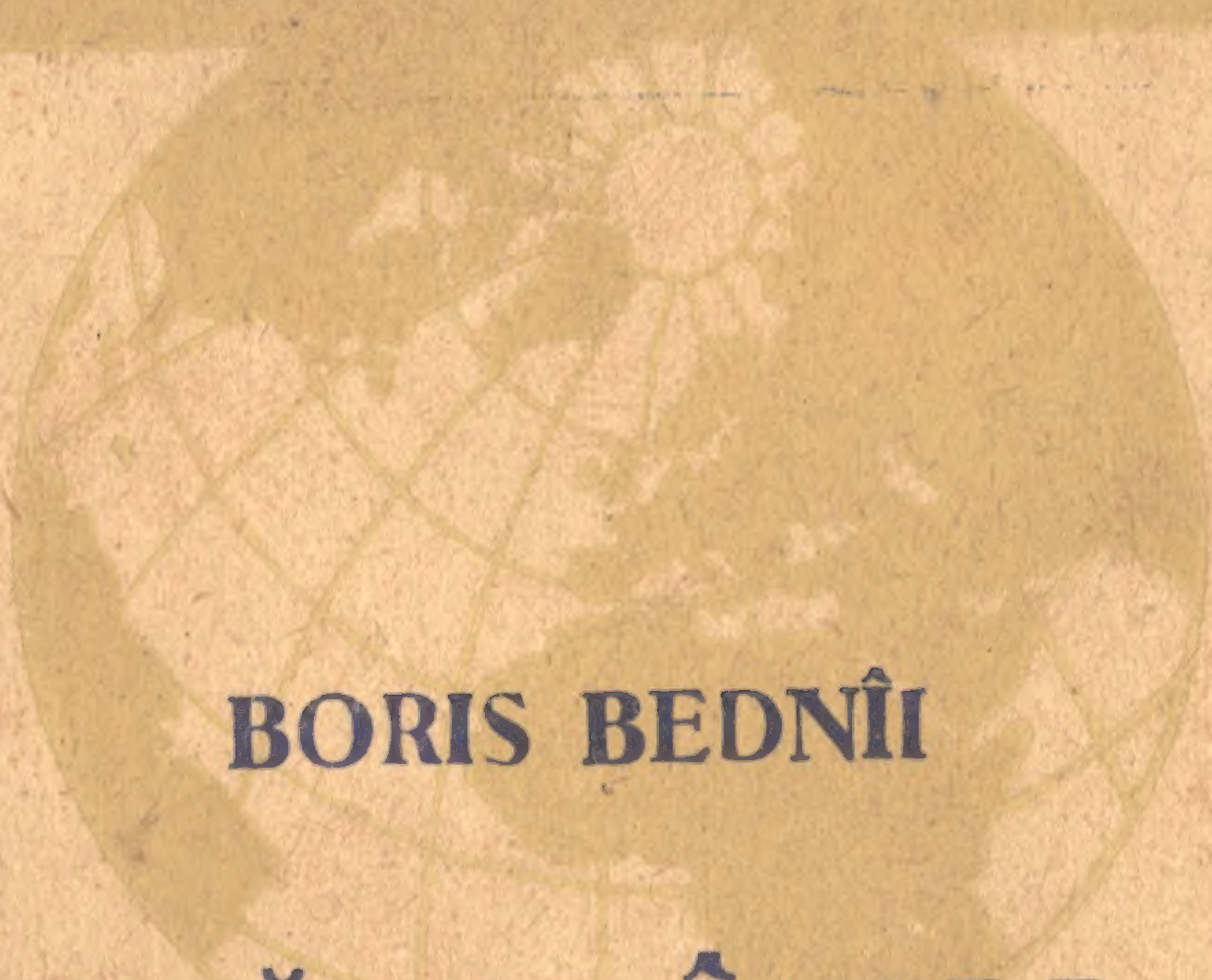
Meridiane

BORIS BEDNÎI

BĂTRÎNII

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

În colecția „Meridiane"

au apărut:

Galina Nikolaeva — Povestea Nastei Kovșova
Halldor Laxness — O întîmplare la Reykjavik
Thomas Mann — Mario și vrăjitorul
Din Lin — Inundația
Egon Erwin Kisch — Doctorul Becker la porțile raiului
Piere Gamarra — Miinile oamenilor
Henry Lawson — Cum s-a îndrăgostit Joe Wilson

Lei 1,50

Meridiane

BORIS BEDNÎI

BĂTRÎNII

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

În romîneşte de: *Emma Beniuc*

Борис Бедный
СТАРШИЙ ВОЗРАСТ
Новый Мир, Нр. 7/1954
Москва

1

Cîtă veselie, cîtă larmă era pe vremuri în casa familiei Fedunov. Copiii semănau la fire cu tatăl lor, Semion Grigorevici, şi pe măsură ce creşteau, deveneau tot mai sociabili şi mai primitori. Fiecare dintre ei avea cîţiva prieteni nedespărţiţi, însă de mult se statornicise pe nesimţite obiceiul ca prietenii să vină la ei şi nu ei la prieteni. Cît era anul de lung nu se pomenea măcar o zi liniştită : casa răsuna veşnic de larmă, forfotă de jocuri şi de cîntece. Primăvara şi toamna, trupeşa Ekaterina Zaharovna se plîngea că oaspeţii îi murdăresc duşumelele şi încerca să-şi convingă copiii să se descotorosească, la început măcar, de acei musafiri care nu purtau

galoși. Dar Semion Grigorevici, căruia îi plăcea să fie cît mai multă lume în jurul lui, își încredința soția că oaspeții înfrumusețează viața, pe cînd galoșii sînt un fleac — cine nu-și poate cumpăra galoși? — așa că totul mergea înainte, ca și pînă atunci.

Mai tîrziu copiii s-au făcut mari, și-au terminat studiile, unii au devenit ingineri, alții agronomi, și-au închegat o familie și s-au risipit care încotro. In orașul natal nu mai rămăsese decît Piotr, fiul cel mare, care lucra la Gospodăria Comunală, ca director al uzinei de apă. Chiar și după căsătorie, Piotr continuase multă vreme să stea în casa părintească, dar cu vreo doi ani în urmă primise o locuință frumoasă și însorită, în centrul orașului, aproape de locul său de muncă, cu tot confortul, în care se și mutase. Vecinele mai bine informate răspîndiseră zvonul că această mutare nu se datora numai avantajelor pe care le oferea noua locuință, ci mai ales faptului că în ultima vreme soția lui Piotr nu se mai înțelegea cu soacră-sa. Unele dădeau toată vina pe Ekaterina Zaharovna, iar altele învinuiau pe tînăra ei noră. E greu de știut cine avea dreptate și cine era vinovată: nora sau soacra, că de, nu degeaba în scrierea chineză cuvîntul

„ceartă" e redat printr-un semn ce înfățișează două femei sub același acoperiș.

După plecarea lui Piotr din casă, Semion Grigorevici și Ekaterina Zaharovna se treziră iarăși singuri-singurei, cum fuseseră cu treizeci și șapte de ani în urmă, cînd își uniseră viețile pentru totdeauna. Cît de mare li se părea acum vechea lor locuință, pe care pînă mai ieri o socotiseră neîncăpătoare!

Piotr venea să-și vadă părinții destul de rar, motivînd că munca lui la uzina de apă nu-i lăsa o clipă de răgaz. Incă și mai rar își găseau ceilalți copii timp să le scrie, iar aceste scrisori erau totdeauna supărător de laconice: Dragi părinți, ce mai faceți, eu o duc bine, vă sărut... și toate pe același calapod.

Fiica lor, Vera, care se măritase cu directorul unei mari uzine din Siberia, le trimitea în fiecare lună cîte două sute de ruble, uitînd însă să adauge măcar un rînd pe cotorul mandatului poștal. De cînd Semion Grigorevici o mustrase pe „soția directorului" pentru acest lucru, Vera, începu să le expedieze banii prin mandat telegrafic, unde, după cum se știe, Ministerul poștelor și al telecomunicațiilor nu se gîndise încă să lase loc liber pentru corespondență.

Ekaterina Zaharovna îi spunea lui Semion Grigorevici că pune regulat banii primiţi de la Verocica la Casa de Economii, dar de fapt, îi trimitea pe ascuns lui Vasea, fiul cel mai mic, încă student, ca adaos la suma pe care acesta o căpăta la fiecare chenzină de la taică-său. Intr-o zi, Semion Grigorevici dădu din întîmplare peste recipisele poştale cu pricina, dosite după oglinda de pe scrin, înţelese totul, dar nu-i spuse nimic nevestii-si ; şi numai din cînd în cînd aducea vorba rîzînd pe sub mustaţă, despre viaţa îmbelşugată pe care o vor duce atunci cînd dobînzile banilor depuşi se vor ridica la o cifră impunătoare.

Scrisorile întocmite într-un stil aproape telegrafic, rarele vizite ale lui Piotr, o fotografie neizbutită a întregii familii — unde Semion Grigorevici părea, nu se ştie de ce, furios iar Ekaterina Zaharovna zîmbea silit — şi muşamaua cu pete de cerneală de pe masa la care odinioară îşi făceau copiii lecţiile, iată cam tot ce le mai amintea bătrînilor de copiii lor.

In ultima vreme, Semion Grigorevici băgase de seamă că şireata Ekaterina Zaharovna ascultă cu deosebită luare aminte buletinele meteorologice transmise la radio. Ea se bucura de cîte

ori buletinele menţionau oraşele şi regiunile unde trăiau copiii lor. Cînd nu primeau multă vreme nici o scrisoare, Semion Grigorevici obişnuia să întrebe cînd se întorcea de la lucru :

— Ei... ce se mai aude... cum mai e vremea pe acolo ?

Şi totdeauna Ekaterina Zaharovna îl punea numaidecît la curent :

— La Vera e un ger de 20 de grade, pesemne că a şi început să poarte pîslari. La Vasea e vînt potrivit, cu uşoare precipitaţii. Despre Grişa nu s-a pomenit nimic astăzi. La Fenia plouă, cu siguranţă o să se aleagă iarăşi cu un guturai. In schimb Saşa se mai plimbă şi azi în haină de vară : acolo sînt plus 17 grade. El a ştiut să-şi aleagă locul cel mai bun !...

— Da' mare mai e ţara noastră ! — se minuna de fiecare dată Semion Grigorevici şi se aşeza la masă liniştit de parcă ar fi primit veşti de la toţi copiii.

Cu toate acestea, Semion Grigorevici nu era prea supărat pe copii pentru că dădeau atît de rar semne de viaţă, socotind că e firesc ca ei să se poarte astfel. Aşa se petrec lucrurile de cînd e lumea : cît timp copiii au fost mici, au avut nevoie de sprijinul lui, acum însă, după ce le-au

crescut aripi, şi-au luat zborul, sînt în stare să înfrunte singuri greutăţile vieţii, îşi cresc la rîndul lor copiii, aşa că nu mai au răgaz să se gîndească la bătrîni ; la urma urmei, ziua n-are decît douăzeci şi patru de ore, socotind şi noaptea.

Soţii Fedunov nu mai primeau acum decît foarte puţini oaspeţi.

In fiecare duminică venea să-i vadă Kondrat Ivanovici, un medic bătrîn cu care erau vecini de vreo treizeci de ani. Ekaterina Zaharovna servea ceaiul, foindu-se cu mult mai mult decît s-ar fi cerut pentru un singur musafir. Lui Semion Grigorevici îi plăcea să bea ceai foarte tare, ronţăind în acelaşi timp o bucăţică de zahăr, iar Kondrat Ivanovici prefera ceaiul slab şi îndulcit. In timp ce-şi sorbeau ceaiul pe îndelete, bătrînii stăteau la taifas despre vreme, despre evenimentele internaţionale, sau despre copacii care se plantau pe strada lor. După ce golea două ceşti, Semion Grigorevici îşi ştergea îndelung şi cu grijă mustăţile, apoi propunea cu prefăcută nepăsare :

— Ei, ce zici, dăm o bătălie ?

Atunci Kondrat Ivanovici îşi scotea din buzunarul de la vestă ceasul masiv de argint pe

care scria : „Pavel Bouret, furnizor al curţii maiestăţii sale imperiale" şi răspundea cu şovăială :

— N-am nimic împotrivă, dar, din păcate, mă cam grăbesc...

— Oricum, de o partidă tot ai timp ! stăruia Semion Grigorevici şi, ca să-l ispitească pe medic, deschidea jocul de dame, împrăştiind cu zgomot piesele pe masă.

— Ei fie ! Dar una singură, să ştii, consimţea Kondrat Ivanovici, punînd ceasul la loc şi juca cinci, ba chiar şi zece partide, uitînd cu totul că e grăbit.

Pe vremuri, cînd au început să joace dame, era greu de spus cine era mai tare : ba îl bătea medicul pe maistru, ba maistrul pe medic. Cu timpul însă, Semion Grigorevici căpătase o dibăcie din ce în ce mai mare şi începuse să cîştige partidă după partidă. Deşi erau cunoştinţe foarte vechi, Kondrat Ivanovici se ruşina de cîte ori, el, om cu studii superioare, era învins la joc de vecinul său, cu mult mai puţin învăţat. Ca să se mîngîie de aceste înfrîngeri, spunea că damele sînt un joc primitiv şi-i dădea ghies lui Semion Grigorevici să înveţe a juca şah, un joc de inteligenţă, cu mult superior. Dar, Semion Grigorevici nu voia să-şi rişte la bătrîneţe titlul

de campion şi îi răspundea cu destul temei că la şah tabla e prea încărcată cu figuri, iar lui îi place să se mişte în voie. Nu degeaba a îndrăgit el jocul de dame: aci poţi să cuprinzi toată tabla dintr-o singură privire, ştii în orice clipă unde se găseşte fiecare piesă, şi nu-i chip să te tragă cineva pe sfoară...

La zile mari se înfiinţa maistrul Zîkov, un vechi prieten al lui Semion Grigorevici, de aceeaşi vîrstă cu el, care lucra la aceeaşi uzină. Zîkov era un om tăcut, pe care nu-l interesa nici plantarea copacilor, nici politica internaţională, apoi nici dame nu ştia să joace, aşa că Semion Grigorevici îşi petrecea cu totul altfel timpul cu el.

Zîkov aducea de fiecare dată o jumătate de litru de vodcă şi-l punea pe masă fără să spună un cuvînt. Datoria ei de gazdă o silea pe Ekaterina Zaharovna să-i intre în voie musafirului, să-l omenească cu o gustare şi să-l îmbie cu vorbe cît mai prietenoase, să-i spună de pildă: „Gustă, te rog, puţină varză acră. Mi se pare că nu-ţi place scrumbia aşa cum o pregătim noi?“ — şi se simţea obligată să stăruie în fel şi chip, deşi, dacă ar fi fost după ea, nu l-ar fi lăsat niciodată pe Zîkov cu vodca lui, să-i calce pragul. Supărarea Ekaterinei Zaharovna pe vodcă se trăgea din

faptul că în urmă cu vreun sfert de veac un văr de al ei căzuse în patima beţiei, şi de aceea socotea că toţi bărbaţii, fără excepţie, sînt nişte alcoolici (dacă-i laşi de capul lor ajung beţivi în scurtă vreme!) şi ca să-şi apere căminul de această pacoste, se aşeza de fiecare dată între bărbatul ei şi sticla de vodcă, ca o stavilă de netrecut.

La început, Zîkov nu venea la ei decît de 7 Noiembrie şi de 1 Mai, mai tîrziu însă luă obiceiul să apară şi de Crăciun şi de Paşti. Nu-şi înteţise vizitele din pricină că ar fi căzut în manie religioasă la bătrîneţe, ci numai fiindcă îşi căuta un nou prilej ca să mai bea un păhărel. Maistrul era un om cu principii severe şi socotea că a te aşterne pe băutură fără un motiv serios este un semn de slăbiciune, ba mai mult, o apucătură de beţiv.

Pe măsură ce treceau anii, creştea şi numărul sărbătorilor pe care le ţinea Zîkov. După război, prietenii începură să sărbătorească Ziua Victoriei, de două ori, o dată înfrîngerea Germaniei fasciste şi altă dată capitularea Japoniei. Iar în ultimii ani, cînd copiii lui Zîkov îşi luară şi ei zborul din cuibul părintesc, acesta începu să se în-

fiinţeze la Semion Grigorevici şi de 8 Martie şi de Rusalii.

Uneori mai treceau pe la Semion Grigorevici şi cîţiva muncitori tineri — foştii lui ucenici. Intrau în casa maistrului cu ochii strălucind de bucuria succesului, cu părul şi hainele răvăşite, semne ce trădau de la o poştă pe inventatorii fericiţi că au izbutit să îmbogăţească tehnica patriei lor cu o descoperire de însemnătate epocală. Tinerii scoteau numaidecît din buzunare nişte fiţuici mototolite, pline cu fel de fel de desene, ale căror dimensiuni erau invers proporţionale cu genialitatea descoperirii ; ori îi aduceau modele noi de cuţite de strung cioplite dintr-un cartof crud în lipsă de alt material şi învelite cu grijă în batiste de o curăţenie îndoielnică — lucru firesc la un burlac. In asemenea împrejurări, Ekaterina Zaharovna bombănea că abia acum înţelege de ce s-au scumpit fructele şi zarzavaturile la piaţă. De cele mai multe ori, tinerii inventatori plecau cu ochii în pămînt şi străbăteau pe jos, pînă acasă, tot oraşul, socotind că persoana lor, vrednică doar de dispreţ nu merită să facă uz de mijloacele comune de transport atît de accesibile seara. Dar printre ei se mai nimerea şi cîte unul pe care Semion Grigorevici îl bătea pe umăr cu mîna lui bondoacă şi grea, spunîndu-i cu glasul sugrumat de emoţie :

— Bravo, mare bucurie i-ai făcut tu moşului, comsomolistule... E ceva de capul tău, n-am ce zice !

Alteori sosea cîte un comsomolist fără schiţe sau modele în buzunar. Băiatul aducea vorba despre toate cele, în afară de ceea ce-l făcuse să vină, pînă cînd Semion Grigorevici pierzîndu-şi răbdarea, îl întreba de-a dreptul :

— Ce-ai păţit ? Hai, dăi drumul !

Urma un răspuns plin de sfială :

— E vorba de-o chestiune personală... Băieţii ştiau prea bine că Semion Grigorevici nu le dă în vileag secretele ; experienţa de viaţă a bătrînului maistru şi delicateţea lui înnăscută le inspira încredere aşa că, de cîte ori aveau un păs, se sfătuiau bucuros cu el, spre uimirea Ekaterinei Zaharovna, care, de cînd îl cunoştea, era convinsă că omul ei, oricît o fi el de priceput în meseria lui, nu e totuşi în stare să priceapă chestiunile sentimentale, prea subtile pentru el.

Kolea Savin, strungar, modest din fire şi Kiriuka, un frezor totdeauna vesel, veneau pe la Semion Grigorevici mai des decît ceilalţi tineri muncitori.

2

În adîncul inimii, Ekaterina Zaharovna era convinsă că are parte de o soartă cu mult mai grea decît a soțului ei. Semion Grigorevici nu numai că-și petrecea zilnic opt ore la uzină, dar munca aceasta era pentru el o preocupare ce-i umplea și timpul liber, dînd oricărui lucru pe care-l făcea un sens demn de invidiat: dimineața, soțul ei pornea în grabă la lucru ca nu cumva să întîrzie, iar seara se bucura de odihnă binemeritată. Ekaterina Zaharovna nu avusese norocul să muncească într-o uzină și-i simțea lipsa mai ales acum, cînd după plecarea copiilor nu mai era copleșită de grijile gospodăriei.

După ce Semion Grigorevici pleca la uzină, în casă se lăsa o liniște de auzeai pînă și pisoiul strecurîndu-se tiptil pe lăbuțele lui de catifea. Fie din pricina acestei liniști apăsătoare, fie din pricina bătrîneții care se apropia, sau poate pentru că avea deodată prea mult răgaz, sănătatea Ekaterinei Zaharovna începu de la o vreme să șchiopăteze. Altădată, cînd Ekaterina Zaharovna trebuia să aibă grijă de o familie numeroasă, să gătească, să cîrpească și să spele pentru atîția inși, n-avea timp să se gîndească la boală și

era întotdeauna sănătoasă. Acum însă, o năpădiseră deodată fel de fel de beteșuguri, unul mai ciudat decît altul.

Dar Ekaterina Zaharovna, femeie isteață, se obișnui în curînd cu această nouă stare, ba începu chiar să tragă și oarecare foloase de pe urma ei. Îndată ce simțea cea mai ușoară durere sau își închipuia numai că o simte — ceea ce este în fond același lucru — se culca numaidecît în pat și își punea la căpătîi o veche cutie de tablă în care fuseseră cîndva biscuiți și pe care acum o folosea în loc de farmacie casnică. Ekaterinei Zaharovna îi făcea plăcere să vadă cît de îngrijorat era Semion Grigorevici cînd se îmbolnăvea ea și cum nu știa ce să mai facă pentru a-i intra în voie și a-i satisface orice toană. Ca toate soțiile din lume, Ekaterina Zaharovna era convinsă că, în general, soțul ei se îngrijește prea puțin de ea și de aceea se bucura văzîndu-l atît de tulburat în astfel de împrejurări. Zile întregi, Ekaterina Zaharovna zăcea în patul proaspăt așternut, cu pernele bine bătute, ofta din greu fără s-o doară nimic și îl înspăimînta pe prea încrezătorul Semion Grigorevici, vorbindu-i mereu despre moartea ei apropiată.

Dar Ekaterina Zaharovna se plictisi în curînd

să se tot lecuiască acasă, sfaturile lui Kondrat Ivanovici i se părură şi ele mult prea simple, aşa că, într-o bună zi se hotărî, poate pentru prima oară în viaţa ei, să se ducă la policlinică. Şi astfel Ekaterina Zaharovna descoperi pe neaşteptate o lume nouă, cît se poate de atrăgătoare. Vrînd-nevrînd, curăţenia desăvîrşită de spital te umple de respect. Lumea care-şi aşteaptă rîndul e cu mult mai politicoasă decît la magazinele de alimente, nimeni nu caută să treacă cu neruşinare înaintea altora, aici domneşte ordine şi o bună-cuviinţă desăvîrşită. Chiar discuţiile pe care le auzi sînt cu totul altele. Aici nu se pomeneşte de lipsă la cîntar, de fraude şi de alte asemenea lucruri josnice. După cum se şi cuvine într-un astfel de loc, se vorbeşte despre chestiuni ştiinţifice într-o formă aleasă şi auzul Ekaterinei Zaharovna este izbit de o mulţime de cuvinte necunoscute, ca : hipertonie, terapeut, glucoză.

Bucuria acestei descoperiri era însă întunecată de o umbră. Intre cei care îşi aşteptau rîndul înaintea ei, Ekaterina Zaharovna zări pe soţia unui dispecer, care locuia în aceeaşi casă, cu un etaj mai jos. Această vecină ajunsese de pomină : laptele îi dădea totdeauna în foc, chiftelele i se ardeau, iar bărbatu-său, dispecerul, era nevoit să-şi coasă singur nasturii. Acasă, această femeie, cunoscîndu-şi metehnele, era sfioasă şi tăcută, aici însă era sigură de sine, vorbea tare ca un om care cunoştea bine locul, îi lăuda în gura mare pe unii medici, îi ocăra pe alţii — toate acestea cu un aer atotştiutor, grav şi competent. Ekaterina Zaharovna se simţi rănită în amorul ei propriu cînd îşi văzu vecina atît de schimbată ; abia atunci îşi dădu pe deplin seama cît de mult pierduse stînd acasă, aşa că, din ziua aceea începu să se ducă regulat la policlinică. Astfel căzu la bătrîneţe în cea mai chinuitoare dintre manii şi anume în mania tratamentelor medicale. Semion Grigorevici era de-a dreptul uluit : consoarta lui urma o cură de ape minerale, fel de fel de tratamente electrice, făcea pe dracu-n patru s-o consulte însuşi profesorul, se ducea mereu la radioscopie, îşi renova dantura, ca şi cum ar fi vrut să se despăgubească acum pentru toţi anii cît nu se îngrijise. Sălile de aşteptare ale dispensarului, unde stătea ore întregi la rînd, deveniseră pentru Ekaterina Zaharovna un club în care-şi petrecea vremea în chip plăcut, dar şi un institut de medicină, unde afla despre toate bolile din lume

cu tratamentele lor respective. Chiar și atunci cînd nu-i descopereau nici o boală Ekaterinei Zaharovna, medicii îi prescriau totuși de fiecare dată o doctorie care deși nu-i era de prea mare folos, în nici un caz, nu putea să-i strice.

La început, neavînd experiență, se simțea intimidată și se sfia să răpească medicilor prețiosul lor timp. Cum însă medicii se purtau atît de politicos cu ea și o ascultau cu atîta luare aminte cînd le spunea ce o doare, Ekaterina Zaharovna ajunse treptat la convingerea că acești oameni învățați și politicoși sînt puși de Stat la dispoziția ei, și prin urmare, n-are de ce să se sfiască. Fiecare cu meseria lui : ea cu beteșugurile, ei cu tratamentele.

Ekaterina Zaharovna se ducea atît de conștiincios la policlinică, încît în scurtă vreme pacienții mai vechi o primiră în tagma lor. Cînd era cazul, putea și ea acum să arate unui bolnav care venea pentru prima oară, unde se află cutare sau cutare cabinet medical și să-l sfătuiască la ce farmacie e mai bine să-și facă rețeta. Mai tîrziu, deveni atît de pricepută, încît, într-o zi, se încumetă s-o contrazică chiar și pe soția dispecerului, cînd veni vorba tocmai despre hipertonie. Ekaterina Zaharovna avea o memorie uluitoare,

care nu fusese încărcată nici cu prea multă învățătură, nici de citirea prea multor cărți ; ea ținea minte perfect tot ce spuseseră oamenii competenți, care-și așteptau rîndul la medic, despre hipertonie și, cu toate că nu înțelegea tocmai bine ce-o fi însemnînd, reproduse cele auzite mai exact decît vecina ei, care se rușină și în cele din urmă trebui să se dea bătută.

La policlinică, Ekaterina Zaharovna își făcu atîtea cunoștințe noi, încît era cu neputință să iasă în oraș, fără să salute la tot pasul pe cîte cineva — lui Semion Grigorevici i se părea că-l vede pe directorul uzinei cînd trece prin curte în timpul pauzei de prînz. Curios din fire, o întreba cîteodată cine a salutat-o, iar ea îi răspundea ca de ceva de la sine înțeles: „Ne cunoaștem de la raze..." sau „am așteptat împreună să ne vină rîndul la oto-rino-laringolog..." La început el se mulțumea să ia în rîs maniile „medicale" ale soției sale, dar în curînd îi fu dat să le încerce chiar pe pielea lui. De la o vreme Ekaterina Zaharovna începu să nu mai creadă decît în regimul vegetarian, spre marea nemulțumire a lui Semion Grigorevici, pe care-l hrănea numai cu zarzavaturi și fel de fel de compoturi. Semion Grigorevici nu putu să în-

dure mult timp o asemenea batjocură şi o amenință că de acum înainte va mînca la cantină, dacă nu chiar la restaurant. Ekaterina Zaharovna, care de o viață întreagă se ferea ca de foc de ispitele restaurantului, se sperie de-a binelea, își revizui numaidecît părerea asupra regimului vegetarian și pe masă apărură din nou mîncărurile cu carne.

Cultul pentru cele mai noi cuceriri ale medicinei se împletea în mintea Ekaterinei Zaharovna cu credința oarbă în efectul miraculos al leacurilor băbești care — deși nerecunoscute de medici — se transmiteau în popor din generație în generație. Adesea Semion Grigorevici găsea acasă tot felul de babornițe scofîlcite, cu ochi împăienjeniți, sau femei tinere guralive, cu înfățișare de țigănci, purtînd pe umeri broboade mari în culori țipătoare. Și unele și altele îi aduceau Ekaterinei Zaharovna fel și chip de ierburi, de rădăcini și de leacuri misterioase. Lui Semion Grigorevici nu-i mai ardea acum de glume, căci se temea ca nu cumva nevastă-sa să se otrăvească în loc să se vindece. Deoarece cutia cea mare de tinichea devenise neîncăpătoare pentru atîtea leacuri, Ekaterina Zaharovna își mai făcu rost pe lîngă

ea și de o cutie rotundă de pălării, din carton, pe care Semion Grigorevici o numea în bătaie de joc „sucursala farmaciei".

În ultima vreme, dorința ei cea mai fierbinte era să plece în Caucaz, să se scalde în apele călduțe ale Mării Negre și apoi la Piatigorsk ca să-și tămăduiască cu băi de nămol un vechi reumatism de care, după părerea lui Semion Grigorevici, nu suferise niciodată. Se dusese chiar și la gară să se informeze cît costă biletul pînă acolo, chemase un lăcătuș să-i schimbe încuietoarea de la cufărul ei de modă veche, așa că pînă la urmă Semion Grigorevici începu să creadă cu adevărat că nevastă-sa își va vedea cu ochii visul ei grandios.

Dar, ca să fim drepți, trebuie să arătăm totuși că, Ekaterina Zaharovna nu consacra decît timpul liber feluritelor ei tratamente, deoarece, și acum ca și în trecut, scumpul ei soț rămăsese pentru ea grija de căpetenie. Uneori i se întîmpla ca după o lungă așteptare la policlinică, tocmai cînd trebuia să-i vină rîndul la medic, să lase totul baltă și să fugă într-un suflet acasă, pentru ca Semion Grigorevici să găsească mîncarea pe masă cînd s-o întoarce

de la uzină. Chiar şi atunci cînd se gîndea la mult visata călătorie în Caucaz, cel mai mult o neliniştea gîndul că Semion Grigorevici o să rămînă singur, că n-o să aibă cine să-i vadă de gospodărie, cine să-i facă o lingură de mîncare. Ekaterina Zaharovna făurea în taină un plan, pe care nu-l mărturisise nisi soţului ei, şi anume, să întreprindă împreună această călătorie lungă, pentru ca inima ei să fie împăcată, ştiind că, el nu va duce lipsă de nimic, cît timp va colinda ea staţiunile balneare din Caucaz...

Cam pe vremea cînd Ekaterina Zaharovna se dădea în vînt după medicină, Semion Grigorevici începu să prindă gust pentru literatură şi să citească cu pasiune. Înainte apuca rar să citească vreo carte, fiindcă avea prea multe pe cap: munca de la uzină, apoi grija casei şi a copiilor. Cînd trebuie să îmbraci şi să încalţi atîţia plozi, să faci oameni din ei, nu-ţi mai stă gîndul la literatură. Şi unde mai pui că la atelier tehnica se perfecţiona din ce în ce şi, ca să nu se facă de rîs în faţa comsomoliştilor, era nevoit, acum la bătrîneţe, să lase mîndria la o parte şi să petreacă nopţi de-a

rîndul aplecat peste broşuri şi manuale tehnice. Aşa că, numai de romane nu-i ardea lui.

Acum însă, le venise şi lor rîndul. Cum nu avea prea multe cărţi acasă, în curînd patima cititului îl îndemnă pe maistru să apuce drumul bibliotecii. Abia acolo îşi dădu seama că pe lume s-au scris atîtea cărţi de nici nu le poţi număra, darămite citi, chiar de-ai începe din leagăn. Şi cum trecuse cam multişor de cînd îşi părăsise leagănul, ca un om chibzuit ce era, Semion Grigorevici se temea să nu se rătăcească pe acest tărîm necunoscut pentru el, citind la întîmplare, în loc să-şi aleagă cele mai potrivite cărţi. Fiind el însuşi un bun specialist în meseria lui, Semion Grigorevici avea obiceiul să recurgă la sfatul specialiştilor în toate împrejurările vieţii. De aceea, ceru ajutorul bibliotecarei şi nu-i păru rău. Bibliotecara era o fată tînără, care nu purta nici măcar ochelari, dar se descurca în nenumăratele ei rafturi încărcate cu cărţi, la fel de bine ca Semion Grigorevici în atelierul său.

Lui Semion Grigorevici îi plăceau cărţile serioase şi cînd avea de ales între o carte groasă şi una subţire, o lua întotdeauna pe cea groasă. Il interesau îndeosebi cărţile care povesteau

despre vremuri de mult apuse, fiindcă din ele afla bucuriile şi necazurile oamenilor din trecut, cum erau locuinţele în care trăiau, cum se îmbrăcau, cît cîştigau prin munca lor manuală pe vremea cînd nici pomeneală nu era de maşini şi cît costa pe atunci pîinea, carnea, încălţămintea şi celelalte mărfuri de primă necesitate pentru toate popoarele şi în toate timpurile. Cînd Semion Grigorevici nu găsea într-o carte răspunsul la aceste întrebări simple, dar esenţiale, se supăra pe autor, socotindu-l un om superficial.

Semion Grigorevici dorea ca şi nevastă-sa să împărtăşească bucuria lui şi de aceea încercă să-i trezească şi ei gustul pentru citit. Toate încercările lui se dovediră însă zadarnice. Cărţile aveau asupra Ekaterinei Zaharovna un efect destul de ciudat: cînd punea mîna pe carte, la început înţelegea tot ce citea, dar după o pagină-două, venea negreşit un moment cînd, fără voia ei, gîndul i se desprindea din carte, întorcîndu-se de obicei la gospodărie şi la grijile ei zilnice, cu totul străine de cartea pe care o citea, deşi ochii ei urmăreau cu aceeaşi rîvnă ca mai înainte fiecare rînd, fără a sări un singur cuvînt. Se întîmpla bunăoară, ca în timp ce ochii Ekaterinei Zaharovna lunecau peste o mărturisire înflăcărată de dragoste, ea să se întrebe dacă are destul gaz în primus ca să-i pregătească a doua zi lui Semion Grigorevici gustarea de dimineaţă, dacă leacul cel nou despre care a auzit vorbindu-se în ajun la dispensar, îi va alina durerile de şale, sau dacă nu cumva vecina o să-i strice maşina de cusut pe care i-o împrumutase... După ce isprăvea de citit o carte din scoarţă în scoarţă, Ekaterina Zaharovna nu-şi amintea decît fragmente răzleţe, dar se vede că-i scăpa tocmai ceea ce era mai important.

Semion Grigorevici îşi ocăra nevasta, învinuind-o că nu pricepe ce citeşte, fiindcă nu vrea să-şi dea osteneala. Totuşi Ekaterina Zaharovna nu era vinovată că simţămintele eroilor din romane nu erau în stare să-i abată gîndul de la propriile ei necazuri. Dacă viaţa şi preocupările rubedeniilor, fie chiar şi ale unor simple cunoştinţe, ar fi izbutit să-i stîrnească interesul, ea nu era de fel în stare să mai pună la inimă şi soarta unor oameni plăsmuiţi de fantezia unui scriitor, dar care nu trăiseră

niciodată aievea. Avea ea și așa destule griji, ca să nu-și mai caute altele cu luminarea. De vină era pesemne faptul că Ekaterina Zaharovna își petrecuse cea mai mare parte din viață, închisă în cercul strîmt al intereselor familiare. Stătea așa de bine cu picioarele pe pămînt, încît niciodată vreo idee abstractă, ori un gînd care să nu fie în legătură nemijlocită cu ea, cu Semion Grigorevici sau cu copiii lor, nu reușea să-i capteze atenția. Iată, așadar cum se scurgea viața acestor doi oameni, în pragul bătrîneții: Semion Grigorevici lucra ziua la uzină, iar seara citea cărți groase, în timp ce Ekaterina Zaharovna își ducea gospodăria, iar în timpul ei liber, își lecuia beteșugurile, atît pe cele adevărate, cît și pe cele închipuite

3

Într-o zi — pe la mijlocul iernii — pe cînd Semion Grigorevici se afla la atelier, îi veni deodată o idee strașnică. Oh, nu era cine știe ce lucru mare, totuși făgăduia să aducă un folos real. Era vorba de reducerea timpului de fabricație al arborilor de transmisiune. După

ce ieșeau din mașina de frezat, arborii treceau la strung spre a li se da forma cuvenită. Semion Grigorevici care își verifica presupunerile cu ceasul în mînă, ajunse la convingerea că un muncitor priceput ar putea face ambele operații în același timp, dacă strungul și mașina de frezat ar fi așezate alături.

Dar cînd să ia hotărîrea cui să încredințeze această sarcină, Semion Grigorevici începu să șovăie. Parcă era un făcut: la acești arbori de transmisie lucrau doi dintre cei mai buni muncitori din atelierul lui: Kolea Savin și Kiriușka. După graficul atelierului, se putea vedea că de multă vreme cei doi tineri parcă se jucau de-a prinselea: ba se afla unul în frunte, ba celălalt. Amîndoi erau tot atît de buni strungari, ca și frezori. Culmea era că amîndurora le căzuse cu tronc aceeași fată, Klava, care lucra la bormașine. Așadar, a alege pe unul dintre ei, însemna a-l jigni de moarte pe celălalt. Ținînd seama de rivalitatea dintre ei, lucrul cel mai just — de pe urma căruia și munca ar fi avut de cîștigat — ar fi fost să-i însărcineze pe amîndoi cu experimentarea inovației. Dar șeful de atelier, care de la început privea cu neîncredere propunerea lui

Semion Grigorevici, nu vru să-şi asume răspunderea, şi numai din consideraţie pentru bătrînul maistru, îngădui să se mute maşinile, dar pentru un singur muncitor.

Cînd Semion Grigorevici era pe punctul să-l aleagă pe Kolea Savin, îşi dădu deodată seama că relaţiile dintre Kiriuşka şi ceilalţi tineri erau destul de încordate. Kiriuşka nu lucra de prea multă vreme la uzină, totuşi, în acest scurt răstimp ajunsese să fie apreciat de către superiorii săi, datorită iscusinţei şi rîvnei cu care muncea. Totuşi, ceilalţi băieţi, care intraseră împreună la uzină, cu cîţiva ani în urmă, cînd absolviseră şcoala profesională, nu se arătau prea binevoitori faţă de noul lor tovarăş de muncă. In schimb, Kiriuşka, fire veselă şi glumeaţă, se bucura de o simpatie cu totul deosebită din partea fetelor din uzină. La toate reuniunile tovărăşeşti ele dansau mai bucuros cu el, decît cu ceilalţi băieţi, îi opreau loc la cantină şi din proprie iniţiativă, îi cumpărau întotdeauna bilete de cinema pentru reprezentaţia de la ora 8 seara, care se obţineau cel mai greu. Bineînţeles, toate aceste succese ale lui Kiriuşka, nu erau de fel pe placul unora. Semion Grigorevici observase de mult acest

lucru, dar se mulţumea să rîdă pe sub mustaţă, socotind că aşa e şi firesc să fie în viaţă: dacă eşti un gură-cască, ţi-o iau alţii înainte.

Acum însă toţi băieţii erau porniţi împotriva lui Kiriuşka. Nu mai vorbeau cu el decît vreo doi-trei inşi, ceva mai în vîrstă, ceilalţi însă, se prefăceau cu îndărătnicie că nu-l bagă în seamă, de parcă neobositul dansator, nici n-ar fi fost vreodată în atelier.

Kiriuşka încerca să arate că nu-i pasă şi, ca să-şi facă curaj, fluiera veşnic acelaşi cîntec: Ei, tu, veselie a tinereţii zvăpăiate..., dar Semion Grigorevici, pe care nu-l puteai înşela cu una cu două, îşi dădea prea bine seama că băiatul face haz de necaz. Obrazul tras şi întreaga lui înfăţişare trădau amărăciunea unui om încolţit din toate părţile. Semion Grigorevici se informă pe ici pe colo, şi după ce cîntări bine lucrurile, ajunse la concluzia că pricina răului nu putea fi decît Klava, care se lăsase cucerită de farmecul lui Kiriuşka şi nu se mai uita la Kolea Savin.

Atunci Semion Grigorevici se supără de-a binelea pe comsomoliştii săi. Şi, cu toate că maistrul preţuise totdeauna mai mult pe Kolea Savin decît pe norocosul lui rival, îi încredinţă

lui Kiriuşka experienţa, numai ca să facă dreptate şi să le arate băieţilor că el condamnă intrigile mărunte îndreptate împotriva unui tovarăş de muncă.

Alături de maşina de frezat a lui Kiriuşka, s-a instalat un strung şi tînărul muncitor care începu să lucreze simultan la două maşini, simţindu-se sprijinit de maistrul său, îşi recăpătă numaidecît veselia de altădată. In schimb, ceilalţi băieţi erau acum îmbufnaţi şi-i purtau pică lui Semion Grigorevici. Chiar de la primul său succes, Kiriuşka îşi luă avînt şi încercă să mărească randamentul maşinii de frezat. El nu izbuti să atingă de la început viteza dorită, dar după ce Semion Grigorevici îl ajută să obţină o mai bună călire a frezei, treaba începu să meargă strună.

Kolea Savin şi ceilalţi băieţi uitaseră parcă şi adresa maistrului, Kiriuşka însă, plin de recunoştinţă venea să-l vadă din ce în ce mai des. Duminicile mergeau împreună pînă şi la baie, unde Semion Grigorevici îl iniţia pe tînărul frezor în arta complicată a unei adevărate băi cu aburi. Cu toate acestea, Semion Grigorevici nu aduse vorba niciodată despre

cearta dintre Kiriuşka şi tovarăşii lui de muncă, iar din considerente diplomatice, şi la atelier se purta de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, deşi suferea văzînd că prietenii lui, comsomoliştii, s-au îndepărtat de el. Trăgea nădejde că pînă la urmă tinerii îşi vor recunoaşte greşeala şi că firul vechii lor prietenii se va înnoda din nou.

Ekaterina Zaharovna începu să bage de seamă că pe bărbatul ei îl frămînta ceva. Dar cînd îl întrebă de ce Kolea Savin nu mai calcă pe la ei, Semion Grigorevici îi răspunse pe un ton cît se poate de firesc că tocmai în perioada aceea Kolea dă nişte examene foarte grele la şcoala serală, aşa că Ekaterina Zaharovna se linişti pe deplin.

Intr-o zi, Kiriuşka, cu mintea veşnic în fierbere, îi destăinui lui Semion Grigorevici noul său plan şi anume : să mai ceară încă o maşină de frezat. Kiriuşka îl încredinţă pe maistru că va duce la bun sfîrşit munca la trei maşini. Semion Grigorevici vedea prea bine ce urmăreşte băiatul : voia cu orice preţ să fie fruntaş în muncă, mai ales ca să ruşineze pe ceilalţi tineri şi astfel să-i silească să se îm-

pace cît mai curînd cu el. Şi, desigur, Kiriuşka ţinea morţiş să iasă învingător din acest conflict îndelungat. Toate acestea dovedeau o slăbiciune omenească uşor de înţeles, ba chiar de iertat, ţinînd seama de tinereţea şi de lipsa de experienţă a lui Kiriuşka, dar bătrînul maistru, obişnuit să nu piardă din vedere progresul întregului său atelier, îl sfătui pe Kiriuşka să mai aştepte pînă cînd va învăţa şi Kolea să lucreze la două maşini.

Totuşi dorinţa însufleţită a lui Kiriuşka ajunse într-un fel sau altul la urechile şefului de atelier, căruia îi plăcea grozav ca muncitorii din atelierul lui să obţină succese atît de răsunătoare încît să se scrie despre ei şi în presă, ca pe această cale să se evidenţieze el însuşi. Deşi pînă atunci se făcea că nu-l interesează de fel iniţiativa lui Semion Grigorevici, de astădată manifesta un deosebit entuziasm şi stărui ca tînărului inovator să i se dea posibilitatea de a lucra la trei maşini deodată.

Dar în ajunul zilei în care Kiriuşka trebuia să înceapă munca la cele trei maşini, Semion Grigorevici se îmbolnăvi pe neaşteptate.

4

Pe la amiază, Semion Grigorevici se simţi deodată rău, fie pentru că şezuse în curent, fie că trăsese prea adînc în plămîni aerul îngheţat de afară, ori că se prinsese de el vreun afurisit de microb. Îşi ţinu însă firea şi continuă să muncească pînă la sfîrşitul schimbului, dar o dată ajuns acasă, se simţi şi mai rău. Îl lua cu frig, simţea în toate mădularele o oboseală dureroasă şi moleşitoare, de-i venea într-una să se întindă, iar în gură avea un gust nesuferit de cocleală, de parcă i-ar fi pus cineva pe limbă un ban de aramă.

Îngrijorată, Ekaterina Zaharovna trimise fetiţa vecinilor să-l cheme pe Kondrat Ivanovici. Medicul se înfiinţă numaidecît, cu un geamantanaş de piele jerpelit în mînă; acum avea un aer serios şi preocupat şi părea cu totul alt om decît acel Kondrat Ivanovici care venea în fiecare duminică la ei să joace dame.

Kondrat Ivanovici cercetă încruntat limba lui Semion Grigorevici, îi luă pulsul cu mîna lui îngheţată de gerul de afară, apoi ciocăni bolnavul cu degetele-i osoase. Cît timp examină pacientul, faţa lui avea o expresie severă, chiar

puţintel oficială, ceea ce îi inspira lui Semion Grigorevici respect faţă de profesiunea de medic şi-l făcu să înţeleagă în sfîrşit, că Kondrat Ivanovici este un slab jucător de dame, tocmai fiindcă ştie o mulţime de alte lucruri cu mult mai folositoare omenirii. Lui Semion Grigorevici îi păru rău, ce-i drept cam tîrziu, că de atîtea ori îl bătuse fără nici un scrupul pe Kondrat Ivanovici şi, chinuit de remuşcări, îşi făgădui, că după ce se va vindeca, îl va lăsa dinadins pe medic să cîştige prima partidă.

— Ce-ţi veni, bătrîne, de te-ai apucat să boleşti? — spuse Kondrat Ivanovici, după ce-l examină pe Semion Grigorevici cu vioiciunea profesională a medicilor, de parcă i-ar fi adus la cunoştinţă bolnavului o veste bună, sau l-ar fi poftit la o plimbare plăcută. — E un fleac, dar va trebui să stai în pat, vreo săptămînă...

Cînd află că soţul ei nu-i prea grav bolnav, Ekaterina Zaharovna se linişti. Ea socotea că Semion Grigorevici o cicăleşte prea mult cînd e sănătos, şi de aceea simţea chiar o oarecare mulţumire că bărbatul ei, pe care-l ştia destul de neajutorat în astfel de împrejurări era acum la cheremul ei, aşa că putea să-l muştruluiască după pofta inimii.

Pentru Semion Grigorevici zilele ce urmară fură destul de grele. Era silit să se îndoape cu fel şi chip de hapuri şi de siropuri prescrise de Kondrat Ivanovici. Nici Ekaterina Zaharovna nu se lăsa mai prejos, se folosea de acest prilej ca să-şi arate toate cunoştinţele medicale căpătate la dispensar în timp ce-şi aştepta rîndul. Semion Grigorevici băgă de seamă că nevastă-sa privea boala lui ca un examen de absolvire a facultăţii de medicină.

Faimoasa cutie de biscuiţi, împreună cu „sucursala“ ei de carton, se încetăţeniră pe masa de lîngă patul bolnavului. Amîndouă stăteau tot timpul deschise, îmbiindu-l pe Semion Grigorevici cu toate leacurile pe care şi le poate închipui cineva. Seara, Ekaterina Zaharovna îl freca pe bărbatul ei cu seu de oaie, îi punea ventuze, îi dădea să bea ceai din frunze de smeură, precum şi o băutură rău mirositoare, căreia îi zicea „balsam“, din pricina respectului pe care i-l inspira. După aspect, balsamul părea să fie păcură, la gust însă aducea a cerneală în care s-ar fi murat ardei iuţi.

A doua zi de dimineaţă, Semion Grigorevici se simţi mai bine. Datorită fie medicamente-

lor lui Kondrat Ivanovici combinate cu leacurile băbeşti ale Ekaterinei Zaharovna, fie organismului său rezistent care izbutise să învingă boala, frigurile îi trecuseră aproape de tot, numai durerea din oase mai stăruia, ba chiar devenise mai moleşitoare şi mai nesuferită. Nevoit să zacă în pat zile de-a rîndul, Semion Grigorevici, care nu era obişnuit să stea degeaba, se plictisea grozav. Îl munceau fel de fel de gînduri mohorîte: se gîndea că a îmbătrînit, că nu se mai termină o dată cu neînţelegerile de la atelier, că prea sînt nepăsători copiii.

Deodată, fu cuprins de dorinţa să primească, chiar în ziua aceea, o scrisoare de la o fiinţă dragă, care să-l respecte nu numai pentru munca lui de la uzină, ci să ţină la el ca om, fără să-l judece, şi fără să-i facă un bilanţ al calităţilor şi cusururilor. Aştepta cu nerăbdare sosirea poştaşului, care însă nu-i aduse decît ziarul. Semion Grigorevici citi gazeta de la un capăt la altul, de la articolul de fond pînă la anunţurile de divorţ. Deşi ziarul din ziua aceea conţinea cîteva articole cu mult miez, un foileton satiric plin de umor, ba chiar şi o caricatură foarte izbutită, nici această lectură atît de interesantă nu putu să-i înlocuiască lui Semion Grigorevici o scrisoare, oricît de scurtă, dar scrisă de o mînă dragă.

Timpul se scurgea cu acea încetineală sîcîitoare care scoate din sărite pe bolnavii din spital. Cîte păreri nu şi-a revizuit într-o singură zi!

Multe lucruri îi apăreau astăzi în cu totul altă lumină decît ieri sau alaltăieri, cînd Semion Grigorevici era sănătos. Încerca acum un sentiment ciudat, de parcă bicicleta pe care de mult era obişnuit să alerge înainte, tot înainte, tăindu-şi drum prin vălmăşagul vieţii de toate zilele, s-ar fi oprit brusc în plină viteză şi el s-ar fi trezit deodată într-un loc necunoscut, nemaiştiind încotro s-o apuce. Anumite necazuri de la uzină, cărora Semion Grigorevici le dădea pînă mai ieri o foarte mare importanţă, căzuseră acum pe planul al doilea, părîndu-i mult prea neînsemnate. I se mai întîmplase să lipsească şi altădată de la uzină, bunăoară în timpul concediului său anual de odihnă, sau rareori cînd nu se simţise bine, dar niciodată nu-l năpădiseră asemenea gînduri. „M-a ajuns bătrîneţea...!" — îşi zicea cu amărăciune Semion Grigorevici.

În minte i se trezeau nenumărate amintiri, una mai tristă decît alta. Fiul său Pavlik, căzut pe front, îi apăru deodată în fața ochilor de parcă ar fi fost viu. Pe cînd trăia, Pavlik nu se deosebea prea mult de frații și surorile lui, acum însă, Semion Grigorevici îl socotea mai bun, mai apropiat și mai inimos decît ceilalți. Fără să vrea, bătrînul tată îi atribuia toate aceste însușiri fiindcă era îndurerat de faptul că ceilalți copii nu le aveau. Era convins că Pavlik desigur, nu și-ar fi părăsit părinții la bătrînețe, că ar fi trăit împreună sub același acoperiș și chiar dacă ar fi plecat cîteodată de-acasă în interes de servici, le-ar fi scris de bună seamă, foarte des și fiecare scrisoare de a lui ar fi avut cel puțin patru pagini...

Spre seară Semion Grigorevici s-a mai înviorat, și trăgea nădejde că vreunul din tovarășii săi de muncă va veni negreșit să-l vadă. Ce-i drept nu prea spera să vină Kolea Savin și ceilalți tineri, dar pe Kiriușka, inovatorul, îl aștepta să sosească din clipă în clipă.

— Of, tocmai acum mi-am găsit și eu să bolesc... își zise maistrul cu părere de rău și numaidecît își aduse aminte că parcă era un făcut: de cînd se știa, boala dădea peste el în momentele cele mai nepotrivite.

Vecinul lui, contabilul, se întorsese de mult de la lucru, dar Kiriușka tot nu venea. „Poate o fi vreo ședință fulger la atelier, se gîndi Semion Grigorevici, ori n-o fi scos-o la capăt cu cele trei mașini, și delicat cum îl știu, n-o fi vrînd băiatul să mă necăjească..."

Seara tîrziu, veni să-l vadă Piotr. Fiul său intră îngrijorat în camera unde zăcea Semion Grigorevici, dar de cum îl văzu, se și liniști. Așa cum stătea rezemat într-un cot, Semion Grigorevici părea mai degrabă un om care se odihnește după o zi de muncă, decît un bolnav. Piotr se așeză la căpătîiul tatălui său și pe cînd îl întreba cum se simte, se uită din obișnuință la ceasul dela mînă. „Parcă ar sta pe ghimpi!" se gîndi Semion Grigorevici și îi pieri deodată cheful de a mai intra în amănunte cu privire la starea sănătății lui. Piotr începu să vorbească de marile foloase pe care noul castel de apă le va aduce orașului, pe urmă trecu pe neașteptate la progresele pe care le făcea la învățătură fiul său Vitea. Apoi își luă rămas bun, rugîndu-l pe Semion Grigorevici să se îngrijească. Vizita lui Piotr la pă-

rinţii săi nu se prelungise mai mult de douăzeci de minute, şi în acest răstimp el se uitase de trei ori la ceas, că de, era un om care nu-şi mai vedea capul de treburi.

A doua zi, Semion Grigorevici începu să se plictisească de-a binelea. Ekaterina Zaharovna nu voia cu nici un preţ să-l lase să se scoale din pat înainte de a fi încercat pe pielea lui toate leacurile pe care le ştia. După ce îşi luă gustarea de dimineaţă, mîncînd pe săturate cartofi prăjiţi cu ciuperci murate (ca orice om obişnuit cu munca grea, el nu-şi pierdea pofta de mîncare nici măcar cînd era bolnav), Semion Grigorevici se gîndi cum să-şi mai omoare timpul. Nu mai avea nimic de citit, căci spre ghinionul lui, tocmai înainte de a se îmbolnăvi, isprăvise ultima carte pe care o luase de la bibliotecă. „Însemnările unui vînător" de Ivan Sergheevici Turgheniev, şi nu apucase s-o schimbe. Ca să-şi mai alunge plictiseala, Semion Grigorevici ascultă pe rînd toate emisiunile pentru copii de la radio.

În momentul cel mai palpitant al unui basm nanaez, soneria de la intrare sună prelung şi atît de tare de răsună în toată casa, acoperind pînă şi răgetul tigrului din emisiunea de la

radio. Kiriuşka n-ar fi putut să vină în nici un caz în timpul lucrului, şi apoi după sunetul soneriei, stăruitor şi autoritar din cale afară, se simţea că, cel care apăsa pe buton nu era un om oarecare, ci un şef, obişnuit să dea ordine. „Ei, drăcie, cine-o mai fi ? se întrebă Semion Grigorevici. Nici cînd eşti bolnav nu te lasă lumea în pace".

Ekaterina Zaharovna se duse să deschidă uşa şi se întoarse numaidecît însoţită de preşedintele comitetului de întreprindere, pe care Semion Grigorevici îl beştelise de curînd la o adunare generală pentru slaba lui activitate sindicală. Nu se putea spune că preşedintele era un leneş, care fugea de muncă. Situaţia era mai complicată. Preşedintele comitetului sindical de la uzină făcea parte din acea categorie de activişti care socotesc că rapoartele şi hîrţoagele sînt lucrul cel mai de seamă în orice muncă. Era atît de înspăimîntat să nu treacă cumva cu vederea sau să nu înregistreze cel mai mic fleac pe care-l făcuse comitetul sindical condus de el, încît îşi irosea tot timpul şi energia lui, neobişnuită cu această birocraţie şi nu-i mai rămînea nici vreme, nici vlagă pentru munca sindicală propriu-zisă. Cam acestea erau

lipsurile pentru care îl și criticase Semion Grigorevici la ultima adunare.

Președintele îl întrebă cu stăruință pe Semion Grigorevici dacă i se dăduse îngrijirea medicală necesară de către cadre sanitare calificate sau dacă nu are de făcut vreo cerere la sindicat, bunăoară în ceea ce privește dieta prescrisă de medic. Semion Grigorevici își dădea prea bine seama că președintele nu uitase critica pe care i-o făcuse, deși nu pomenea nimic despre ea. Se vedea că președintele simte o adîncă satisfacție la gîndul că e atît de mărinimos; deși Semion Grigorevici l-a criticat, el a venit totuși să-l vadă acasă, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, dovedindu-i astfel prin fapte cîrcotașului de maistru că nici vorbă să se fi lăsat comitetul sindical pe tînjală, ci dimpotrivă, se ocupă îndeaproape de nevoile muncitorilor. Semion Grigorevici bănui numaidecît că președintele nu va uita să treacă și această vizită în viitoarea sa dare de seamă.

— Iți mulțumesc că ai venit, dar n-am nevoie de nici un ajutor — îi spuse el tăios. — Salariul îmi ajunge din belșug pentru ale gurii, iar îngrijire medicală am pînă peste cap... !

Președintele comitetului sindical plecă des-

tul de plouat, gîndindu-se că Semion Grigorevici s-a înfumurat la bătrînețe de nu-i mai ajungi nici cu prăjina la nas.

Abia după plecarea lui, îi veni în minte lui Semion Grigorevici că a scăpat un prilej de a-și schimba cartea la bibliotecă, dar după ce chibzui mai bine, ajunse la concluzia că, dacă ar fi făcut prostia de a-i cere președintelui să-i aducă o carte, în viitorul raport al acestuia, la rubrica „Măsuri luate de comitetul sindical în perioada respectivă“, ar fi figurat desigur și mențiunea: „I s-au trimis maistrului S. G. Fedunov cărți la domiciliu, în timpul boalei“, și alături, în rubrica: „Numărul total“ ar fi scris: „S-au adus atîtea volume, totalizînd atîtea și atîtea pagini...“

„Naiba să-l ia cu hîrțoagele lui cu tot!“ își zise în cele din urmă Semion Grigorevici, fără să mai regrete de fel că nu-l rugase pe președinte să-i schimbe cartea.

5

Pe la amiază, sosi în fugă Vitea nepoțelul lor, pentru care Ekaterina Zaharovna avea o deosebită slăbiciune. Cum școala lui era în

apropiere, Vitea venea adesea să-și vadă bunicii, știind că e primit întotdeauna cu brațele deschise. Cînd Vitiuk era mai mic, Semion Grigorevici se juca bucuros cu el și răspundea la nesfîrșitele întrebări, pe care i le punea nepotul, curios ca orice copil: din ce sînt făcute bomboanele, sticla de la fereastră, zăpada, soarele. Mai tîrziu însă, prietenia dintre ei se răcise pe nesimțite și discuțiile lor își pierduseră din farmecul și spontaneitatea de altădată. Vitiuk era acum în clasa a șasea, se iniția în științe complicate, ca fizica, chimia și de aceea, Semion Grigorevici, om fără prea multă carte, dar ambițios, se temea să nu se dea cumva de gol, și să-și piardă pentru totdeauna prestigiul în ochii nepotului.

Vitiuk se învîrti cîtva timp în jurul bolnavului, îi povesti despre activitatea lui la cercul „Mîini îndemînatice", de la Casa Pionierilor, apoi o tuli la bucătărie să vadă ce mai face bunica. Ekaterina Zaharovna își răsfăța nepoțelul, și totdeauna avea fel de fel de bunătăți puse de-o parte pentru el.

Semion Grigorevici constata cu amărăciune că de la un timp încoace Vitiuk nu mai vorbește cu el decît despre întîmplările zilnice sau

despre diferite meserii, unde-i mai recunoștea încă superioritatea, dar chestiunile științifice, prefera să le discute cu alți oameni, mai culți.

— Vezi să nu te plictisești în lipsa noastră, spuse Ekaterina Zaharovna, vîrînd capul pe ușă. Eu mă duc la dentist, iar Vitenka mă însoțește pînă acolo.

Semion Grigorevici rămase singur acasă. La radio se transmitea o muzică plîngăreață, fără nici o noimă, care nu impresiona nici mintea, nici inima ascultătorului. „E pesemne vreo uvertură..." presupuse Semion Grigorevici cu destulă competență și închise aparatul de radio. Apoi se sculă din pat ca să ia „Însemnările unui vînător", pentru a le reciti, dar deodată zări pe scrin o carte necunoscută, groasă, cu cotorul rupt. Cartea era de două ori mai voluminoasă decît a lui Turgheniev și de aceea îi inspiră numaidecît un deosebit respect lui Semion Grigorevici.

„Se vede că Vitiuk și-o fi uitat vreun manual, se gîndi Semion Grigorevici, îndreptîndu-se spre scrin. Ia să văd și eu ce învață anul ăsta copiii la școală..." Dar cînd o luă în mînă, se dumeri că nu era o carte de școală.

Pe coperta interioară scria: Jules Verné, Copiii căpitanului Grant, roman.

„Oare nepotul meu nu s-a apucat prea de vreme să citească romane? se întrebă Semion Grigorevici îngrijorat. Mai ieri mergea încă de-a bușilea!"

Semion Grigorevici, în calitatea lui de cititor asiduu al bibliotecii, căpătase destulă experiență pentru a ghici fără greș după înfățișarea unei cărți, dacă este interesantă sau nu. Romanul lui Vitea avea un aspect cît se poate de atrăgător: trecînd prin nenumărate mîini, scoarțele, care fuseseră cîndva de un albastru deschis, deveniseră cenușii pentru totdeauna, iar după colțurile roase ale paginilor, Semion Grigorevici, cu simțul lui de cititor pătimaș, ghici că această carte desfătase sute și sute de cititori.

Semion Grigorevici, așa dezbrăcat cum era, rămase în picioare în mijlocul camerei și deschizînd cartea la întîmplare, se apucă să citească o pagină pentru a-și verifica impresia. Era vorba despre erupția unui vulcan și, nici măcar un judecător atît de cusurgiu ca Semion Grigorevici nu putu găsi nimic dăunător pentru educația nepotului său. Deschizînd cartea în

altă parte, dădu peste descrierea unei furtuni pe mare. Un uragan de o forță nemaipomenită împingea o corabie spre bancurile de nisip de lîngă țărm. Corabia se îndrepta spre un mic golf liniștit, dar nu izbutea să ajungă acolo din pricina valurilor uriașe care amenințau s-o azvîrle pe bancurile de nisip și s-o facă țăndări. „Ce ghinion!" își zise Semion Grigorevici descurajat, luînd numaidecît parte la nenorocirea oamenilor de pe vas. Se grăbi să întoarcă pagina ca să afle ce-a urmat. Totul se sfîrși cu bine: căpitanul dădu ordin să se toarne peste bord cîteva butoaie cu untură de focă și marea se liniști o clipă, ca apoi să se dezlănțuie din nou, cu și mai multă furie, dar în acest scurt răstimp, corabia izbutise să se adăpostească în golf.

— Nu cunoșteam acest mijloc de a potoli furtuna! mormăi Semion Grigorevici cu atîta interes de parcă ar fi fost cel puțin șef de echipaj pe un vas de cursă lungă și nu maistru la o uzină de mașini. Cînd deschise cartea pentru a treia oară, Semion Grigorevici dădu peste descrierea unui atac al lupilor roșii, numiți aguari, asupra unor călători. Pînă în clipa aceea, Semion Grigorevici nici nu auzise că

sînt pe lume asemenea sălbăticiuni, totuşi se descurcase destul de bine în viaţă şi fără să ştie de existenţa lor. Acum însă ajunse la o concluzie filozofică: „Dar multe dihănii mai trăiesc sub soare!“

În cele din urmă se convinse că departe de a fi periculoasă, această carte era de-a dreptul folositoare. Dacă bunăoară Vitiuk va fi întrebat la examen cîte soiuri de lupi cunoaşte, după ce va înşira toate felurile de lupi cenuşii de pe la noi, va putea să adauge: mai există de asemenea şi lupi roşii, care se numesc aguari. „Bravo, băiete! îl va lăuda profesorul, meriţi nota 5“. „Nu-i prost de loc, ştrengarul! gîndi cu admiraţie Semion Grigorevici despre nepotul lui. Ai zice că citeşte romane ca să se distreze, dar de fapt a găsit un mijloc de a afla fel de fel de năzdrăvănii. Ştie şmecherul să îmbine distracţia plăcută cu învăţătura folositoare!“

Semion Grigorevici închise cartea şi uitîndu-se lung printre gene examină cu neîncredere profilul autorului desenat pe copertă, ca şi cum ar fi vrut să afle de la el dacă nu cumva furtuna de pe mare şi lupii roşii nu erau doar născociri de-ale lui. Chipul lui Jules Verne, cu barba lui impunătoare, cu trăsături energice şi cu privirea îndreptată departe, înainte, îi inspira lui Semion Grigorevici o încredere desăvîrşită. Îi plăcu îndeosebi faptul că autorul nu era un băieţandru oarecare, gata să scornească orice pentru cîţiva gologani, ci un om în toată firea, poate de aceeaşi vîrstă cu el. Avea o înfăţişare de om simplu de la ţară, care îi aminti deodată lui Semion Grigorevici de maistrul Zîkov.

Mirat de această asemănare neaşteptată, Semion Grigorevici se întinse din nou pe pat, deschise cartea la prima pagină şi începu să citească pe îndelete, fără să sară nici un rînd. Cartea se citea uşor şi cu plăcere, litera era destul de mare, tocmai potrivită pentru ochii unui bătrîn ca Semion Grigorevici. În text erau intercalate numeroase ilustraţii, aşa că maistrul era încîntat că poate verifica la tot pasul dacă închipuirea lui îi înfăţişează exact cele descrise în carte.

Dar nu numai de ilustraţii era vorba! Înainte ca Semion Grigorevici să se dumirească, se şi trezi în vîltoarea unor întîmplări cu totul neaşteptate, aproape de necrezut. Peripeţiile se ţineau lanţ, aşa că nici nu apuca să se liniş-

tească după o pățanie sfîrșită cu bine, că era numaidecît tîrît în alta și mai și. Pînă atunci Semion Grigorevici nu citise în viața lui asemenea cărți, nici măcar nu bănuise că ar exista.

Lui Semion Grigorevici i se părea firesc să plutească fără grijă pe ocean împreună cu ceilalți eroi ai romanului și să vîneze rechini uriași cu o cange, avînd drept nadă o bucată de slănină. În momentul cînd trebuia să fie descifrat mesajul, pe jumătate șters de apa mării, maistrul regretă din tot sufletul că n-a învățat limbi străine și nu poate fi de nici un ajutor călătorilor de pe corabia *Duncan*.

Pînă să se întoarcă Ekaterina Zaharovna de la dentist, Semion Grigorevici apucă să afle o mulțime de lucruri dintre cele mai interesante și folositoare, ba mai mult, care ar fi putut să-i prindă foarte bine dacă i s-ar fi năzărit să întreprindă la bătrînețe o călătorie în jurul lumii. Ekaterina Zaharovna nu ținu seama de toate acestea și se arătă foarte nemulțumită cînd își găsi bărbatul cufundat într-o carte, care părea să-i facă o deosebită plăcere; după ea un om bolnav trebuie să-și vadă de boală, nu să se distreze citind tot felul de cărți, de parcă s-ar afla la bibliotecă. După ce-i aruncă

lui Semion Grigorevici o privire piezișă, plină de mustrare, Ekaterina Zaharovna se duse în bucătărie, unde începu să trîntească vasele cu zgomot ca să-și verse focul; totuși, cunoscînd firea îndărătnică a tovarășului ei de viață, nu se încumetă să-i ia cartea din mînă.

Semion Grigorevici citi fără întrerupere pînă la amiază și în acest răstimp înghiți aproape o sută de pagini. Nu lăsă cartea la o parte decît atunci cînd Ekaterina Zaharovna îi puse în față o farfurie de borș plină ochi.

— Ar trebui să-ți fie rușine să citești asemenea nerozii la vîrsta ta! îl dojeni consoarta lui, uitîndu-se la pozele din carte.

— Grozav te mai pricepi tu la cărți! luă Semion Grigorevici apărarea romanului și jignit, îi arătă cu degetul mențiunea de pe dosul copertei interioare, unde era tipărit negru pe alb: „Pentru cei mari".

— Păi sigur, e pentru copii mai mari! se dumiri Ekaterina Zaharovna.

— Dar unde scrie că-i pentru copii? o întrebă Semion Grigorevici cu șiretenie. — Arată-mi și mie unde? Mai întîi citește-o și apoi să vorbești...

Ekaterina Zaharovna zîmbi cu dispreţ:

— N-am eu timp de pierdut cu basmele tale prosteşti. Dacă m-aş ţine şi eu de fleacuri, cine ar mai alerga după cumpărături, cine ar mai spăla duşumelele şi cine ţi-ar face de mîncare, ca tu să poţi citi în tihnă? Cine? Nu cumva acel jupîn Baliverne al tău?

Semion Grigorevici dădu să răspundă cu destul temei că găteşte nu numai pentru el, ci şi pentru ea, dar se răzgîndi şi, ca să nu-şi aprindă şi mai mult paie în cap avu înţelepciunea să tacă.

— Ei vezi! zise Ekaterina Zaharovna cu un ton triumfător, şi îi puse bărbatului ei o bucată mare de carne în farfurie, ca să-i arate că nu-i poartă pică, ci dimpotrivă, îi iartă cu mărinimie toate rătăcirile.

După-masă, Semion Grigorevici se aşternu din nou pe citit, în timp ce Ekaterina Zaharovna îi cosea o cămaşă călduroasă de flanelă, ca măcar să nu mai răcească, de vreme ce nu-i în stare să se îngrijească atunci cînd e bolnav. Era destul de naivă ca să-şi închipuie că bărbatul ei se află în pat, la un pas de ea şi nici prin gînd nu-i trecea că el cutreieră lumea, în

căutarea căpitanului Grant, şi că acum se găseşte la mii şi mii de leghe de acasă.

Semion Grigorevici străbătu Oceanul Atlantic cu iuţeala fulgerului, trecu prin îngusta strîmtoare Magelan, pătrunse în apele Pacificului şi în cele din urmă debarcă pe un ţărm îndepărtat, tocmai în Chili. Călăuzindu-se după paralela treizeci şi şapte, ajunse în curînd în vîrful Cordilierilor. Aici, mulţumită lui Jules Verne, care se îngrijea tot timpul ca Semion Grigorevici să nu se plictisească în timpul călătoriei, maistrul fu zgîlţîit de un uşor cutremur, ce nu pricinui însă nimănui nici un rău.

Tovarăşii de drum ai lui Semion Grigorevici de-abia apucau să scape dintr-o năpastă, că dădeau numaidecît de alta. Cînd ajunseră în sfîrşit într-o cîmpie, fură surprinşi de un adevărat potop; caii li se înecară şi ei înşişi scăpară cu viaţă ca prin minune, căţărîndu-se într-un copac uriaş, anume ombu, uzi pînă la piele şi lihniţi de foame, în mijlocul stihiilor dezlănţuite. Dar Jules Verne nu se mulţumi numai cu atît: el dădu drumul trăsnetului peste copacul cu pricina care se aprinse, şi umplu apele dimprejur cu crocodili. O clipă Semion Grigorevici se sperie de-a binelea, temîndu-se

că de astă dată soarta eroilor săi este pecetluită: unii vor arde de vii, alţii se vor îneca, iar ceilalţi vor cădea pradă crocodililor nesăţioşi. Dar se gîndi la timp şi pe bună dreptate: dacă toţi eroii s-ar prăpădi, ce-ar mai putea să urmeze în restul cărţii? Şi după ce Semion Grigorevici văzu dintr-o ochire că ajunsese abia la o treime din carte, se linişti numaidecît.

Fapt e că nu se înşelase. Doborît de o trombă de apă stîrnită de vijelie, copacul se prăbuşi în valuri, înspăimîntînd crocodilii care se împrăştiară şi trunchiul fu purtat pe ape către uscat, unde toţi călătorii noştri ajunseră în curînd teferi şi nevătămaţi.

— Bată-te norocul! — îl apostrofă în sinea lui Semion Grigorevici pe autor, lăudîndu-l şi dojenindu-l în acelaşi timp pentru că-l făcuse să treacă prin atîtea emoţii.

Se îndură chiar să închidă o clipă cartea, şi se uită lung şi cu multă admiraţie la profilul de pe copertă. Ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, chipul autorului continua să privească liniştit în depărtare, de parcă i-ar fi făgăduit lui Semion Grigorevici că vor urma şi alte peripeţii şi mai grozave. Ca nu cumva să-l audă

Ekaterina Zaharovna, curioasă din fire, bătrînul maistru şopti cu recunoştinţă, abia mişcînd din buze:

— Mare coţcar mai eşti!

6

Kiriuşka nu veni nici în ziua aceea la Semion Grigorevici. In schimb, spre seară, maistrul Zîkov sosi pe neaşteptate să-şi vadă prietenul bolnav. De teamă să nu fie luat în rîs, Semion Grigorevici ascunse repede cartea sub pernă.

Tacticos şi scump la vorbă ca de obicei, Zîkov îşi desbrăcă în antreu scurta îmblănită, îşi scoase căciula, îşi pieptănă părul aproape cărunt, care se zbîrlise, îşi netezi cu grijă barba mare şi stufoasă şi abia după aceea intră în camera bolnavului. Fără să spună un cuvînt, îi strînse lui Semion Grigorevici mîna cu vădită băgare de seamă, iar pe urmă se aşeză pe un scaun care trosni sub greutatea lui. Nici prin gînd nu-i trecea lui Zîkov să-şi mîngîie prietenul bolnav, spunîndu-i cuvinte de încurajare şi prevestindu-i o grabnică însănătoşire.

Cu asemenea mofturi s-ar cădea să-şi piardă vreme nişte prieteni de ieri, de-alaltăieri, însă cum Zîkov îl cunoştea pe Semion Grigorevici de patruzeci de ani şi mai bine, prietenia lor n-avea nevoie de toate aceste manifestări exterioare. Prietenia lor avea rădăcini cu mult mai adînci.

Se înţelegeau chiar fără să vorbească şi preţuiau această înţelegere tacită. Cîteodată lucrau în schimburi diferite şi se întîmpla să nu se vadă cu lunile, totuşi prietenia lor nu se răcea cîtuşi de puţin. Fiecare dintre ei se mulţumea să ştie că are în viaţă un prieten credincios, pe care să-l simtă aproape în momentele de cumpănă. Dacă prietenul nu dă nici un semn de viaţă, înseamnă că-i merge bine, iar dacă i se va întîmpla vreo nenorocire, va veni în primul rînd la el, să-i ceară un sfat şi o mînă de ajutor.

Cei doi maiştri nu vorbeau niciodată despre prietenia lor, nu-şi jurau credinţă unul altuia, aşa că un străin văzîndu-i împreună, poate nici n-ar fi bănuit cît de trainice erau legăturile care-i uneau. Relaţiile lor păreau destul de reci; dar sub această răceală aparentă se ascundea mai multă căldură sufletească decît ai

putea găsi la unii oameni expansivi din cale afară. Un ochi mai puţin pătrunzător, care i-ar fi privit pentru prima oară, n-ar fi înţeles că între ei există şi altceva decît o simplă obişnuinţă de ani şi ani de zile; chiar mulţi dintre tinerii muncitori din atelierul lui Semion Grigorevici s-ar fi mirat grozav, aflînd că maistrul lor e legat pe viaţă şi pe moarte de maistrul din atelierul vecin.

Respectul reciproc însă nu-i împiedica pe nici unul dintre ei să glumească pe socoteala celuilalt. Zîkov spunea, chipurile îngrijorat, că într-o bună zi Semion Grigorevici va rămîne orb dacă va mai citi atîtea cărţi groase, şi cunoscînd pasiunea prietenului său pentru baia de aburi, îl ameninţa că o dată şi o dată o să se opărească de-a binelea şi că de aici o să i se tragă moartea. La rîndul său, Semion Grigorevici pretindea cu teamă prefăcută că, în cele din urmă, nefericita soţie a lui Zîkov o să amuţească de-a binelea, trăind o viaţă întreagă cu un soţ atît de taciturn şi îi prezicea amicului său că, după ce va sfîrşi cu toate sărbătorile din calendar, va începe să bea şi în zilele de lucru, iar la bătrîneţe va ajunge un beţivan vrednic de milă. Ei nu-şi îngăduiau însă ase-

menea glume decît numai între patru ochi, dar fiecare şi-ar fi apărat prietenul cu îndîrjire dacă un străin ar fi îndrăznit să spună aşa ceva despre prietenul lui.

Pe măsură ce trecea vremea, rîndurile generaţiei lor se răreau din ce în ce, aşa încît amîndoi îşi dădeau seama că pentru ei chiar cea mai uşoară boală putea fi o chemare *de dincolo.* Zîkov văzu că de astă dată Semion Grigorevici a scăpat ieftin şi trăgea nădejde că şi pe viitor fiecare dintre ei va ieşi cu bine din asemenea încercări; dar ce rost avea să-şi împărtăşească aceste gînduri, de vreme ce erau de la sine înţeles pentru amîndoi ?...

— Ce mai face uzina: mai scoate fum prin coşuri ? întrebă Semion Grigorevici, căutînd să aducă de departe vorba despre Kiriuşka.

— Da, pufăie întruna...

— Dar comsomoliştii mei ce mai fac ?

— Zarvă !

Semion Grigorevici se ridică nerăbdător într-un cot.

— Ce tot îndrugi !... Cum îi merg treburile lui Kiriuşka ? A ajuns de rîsul lumii cu cele trei maşini ale lui, sau a scos-o la capăt ?

Figura lui Zîkov, de obicei de nepătruns,

trăda acuma o oarecare mirare. Dădu să spună ceva, dar se răzgîndi şi scoase din buzunar pe tăcute ziarul intern al uzinei, împăturit cu grijă. Pe prima pagină îţi sărea în ochi o fotografie: Kiriuşka stătea ţanţoş lîngă maşina sa de frezat, iar în spatele lui se vedea şeful de atelier, care-l privea ocrotitor, zîmbindu-i părinteşte. Semion Grigorevici pricepu numaidecît că tînărul, nu numai că nu se făcuse de rîs, ci dimpotrivă, lucra cu mult succes la trei maşini.

— Kiriuşka a vorbit ieri la radio, ca să-şi împărtăşească experienţa, iar astăzi au venit de la cinematografie şi l-au filmat în atelier pentru jurnal... Zîkov oftă adînc, fiindcă abia îşi mai trăgea răsuflarea după o astfel de frază neobişnuit de lungă pentru el, apoi urmă: Pentru urmaşi... stătu o clipă pe gînduri şi ca să-i facă plăcere lui Semion Grigorevici, adăugă: O să ajungă departe învăţăcelul tău, Senea.

Semion Grigorevici pufni supărat, dar tăcu, fiindcă îi era ruşine să-i mărturisească vechiului său prieten că vestitul Kiriuşka în două zile nu găsise nici o clipă liberă ca să vină să-şi vadă maistrul bolnav. Bătrînul bănuia că şeful de atelier a zăpăcit băiatul cu zarva pe care a

stîrnit-o în jurul lui, făcîndu-l să apară ca o vedetă în film și în ziar. În lunga lui experiență, Semion Grigorevici văzuse nu o dată cum unor tineri dintre cei mai de treabă li se urcase la cap o celebritate dobîndită peste noapte, totuși nu se aștepta ca veselul și poznașul Kiriușka, cu inima lui deschisă, să se lase atît de ușor momit...

Între timp, Zîkov cercetase doctoriile de pe masă, apoi, zîmbind pe sub mustață, îl întrebă cu ironie și dispreț :

— Te lași doftoricit ?

Semion Grigorevici dădu supărat din mînă.

— Ți-am adus și eu un leac... spuse Zîkov cu subînțeles și-și descheie surtucul larg. În buzunarul interior se lăfăia, ca un pui în cuib, una din acele sticle ispititoare, cu dopul alb, pe care băutorii le alintă, numindu-le cu duioșie : o jumătățică, o litruță, o sticluță, sau pur și simplu „mititica". Ce zici, o jertfim pentru însănătoșirea ta ?

— N-am nimic împotrivă, răspunse cu sfială Semion Grigorevici, mișcat de faptul că Zîkov pune pe același plan însănătoșirea lui cu marile sărbători, vrednice de a fi serbate cu un pahar de vodcă.

Fără să mai stea pe gînduri, Semion Grigorevici se ridică tiptil din pat, clăti paharul de „balsam", vărsă apa în ghiveciul ficusului, nădăjduind din toată inima că „balsamul", leac cică miraculos pentru om, nu va vătăma nici biata plantă, lipsită de apărare. Dar cei doi prieteni își făcuseră socotelile fără Ekaterina Zaharovna, care nu-l putea suferi pe bețivanul de Zîkov, și stătea de strajă cu ochii în patru de cînd acesta intrase pe ușă. Ea se strecură pe nesimțite în odaie și înșfăcă de pe masă sticluța îmbietoare.

— Păi nu-i decît litruță, mătușă Katia ! căută Zîkov s-o îmbuneze, dar Ekaterina Zaharovna rămase neclintită și la toate rugămințile lor „să nu fie atît de crudă" și „să aibă un pic de inimă", se mulțumi să dea din cap, ca o jucărie mecanică și se retrase în bucătărie, cu prada ei.

Zîkov se scărpină la ceafă și pătruns de respect, recunoscu :

— Nevastă-ta e o femeie și jumătate ! apoi se duse în vîrful picioarelor la ușa dinspre bucătărie, trase zăvorul, și, pentru mai multă siguranță, propti și o mătură de ea. După aceea scoase pe tăcute din alt buzunar, o a doua litruță, și fără să mai zăbovească, o des-

fundă cît ai clipi din ochi, dintr-o singură izbitură dibace cu palma peste fundul sticlei, și începu să toarne cu băgare de seamă în pahar vodca rece, care gîlgîia, privind din cînd în cînd sticla în zare, cu ochii pe jumătate închiși, ca să împartă frățește prețioasa licoare.

— Bea tu întîi, îl îmbie Semion Grigorevici.

— Cine știe, poate am vreo boală molipsitoare.

— Vodca te ferește de orice boală molipsitoare! — răspunse cu convingere Zîkov întinzînd paharul prietenului său.

Ekaterina Zaharovna simțind că înăuntru nu se petrec lucruri curate, începu să bată cu pumnul în ușa încuiată.

— Nu sparge ușa, mătușă Katia, cînd isprăvim de băut îți deschidem noi singuri, spuse Zîkov cu un glas blajin.

Cînd ușa se deschise în sfîrșit, Ekaterina Zaharovna dădu buzna furioasă înăuntru și începu să ocărască cu foc pe toți bărbații, făcîndu-i bețivi înrăiți și cheflii nerușinați, pe care trebuie să-i culegi din șanț. Zîkov și Semion Grigorevici schimbau între ei priviri înduioșate de vodcă, simțind și de data asta, ca în fiecare clipă de încercare, toată frumusețea și trăinicia prieteniei lor. Cu toate că, Ekaterina Zaharovna se înfuriase de-a binelea și-i făcea cu ou și cu oțet, cei doi prieteni păstrau o tăcere cuviincioasă și solemnă, judecînd că nu este de demnitatea lor să răspundă la ocările ei.

Ekaterina Zaharovna se potoli în sfîrșit și se hotărî să-i lase în pace. Zîkov întoarse pe jumătate capul după ea, și o urmări cu privirile. Văzînd cît de mult seamănă prietenul său din profil cu Jules Verne, Semion Grigorevici tresări. La gîndul că Zîkov a trăit o viață întreagă fără să bănuiască măcar această grozavă asemănare, voi să-i facă prietenului său o plăcere și se grăbi să-i spună :

— Există un scriitor străin, care scrie fel de fel de cărți despre călătorii pe mare și seamănă leit cu tine.

— Tot ce se poate... răspunse Zîkov cîtuși de puțin mirat, de parcă bănuia de-o viață întreagă acest lucru, și se pregăti să-și ia rămas bun.

Cînd fu gata de plecare, cu scurta pe el, întrebă pe neașteptate :

— Ții minte cum am sărbătorit noi pe vremuri răsturnarea țarismului ?

— Te gîndești la „Revoluția din Februarie“ ?

— De bună seamă... Nu știi la ce dată cade ? Eu am uitat de tot.

— De vreme ce-i zice „Revoluţia din Februarie"... înseamnă că în luna aceea trebuie să şi cadă, judecă pe bună dreptate Semion Grigorevici.

— Ar fi bine să aflăm data exactă, stărui Zîkov, aşa că Semion Grigorevici pricepu că prietenul său nu se mai mulţumea cu sărbătorile pe care le ţinea de obicei şi de aceea căuta să mărească numărul lor.

După plecarea lui Zîkov, Semion Grigorevici avu răgaz să se gîndească la purtarea lui Kiriuşka şi să-l condamne pentru nerecunoştinţa lui revoltătoare. Au scos din minţi băiatul! Semion Grigorevici prevedea de pe acum ce ruşine îi va fi lui Kiriuşka, după ce îi vor trece fumurile gloriei şi se va dezmetici, căci abia atunci îşi va da seama cît de urît se purtase. Semion Grigorevici era curios să vadă ce-o să facă atunci băiatul: o să stăruie în greşeala lui, sau o să-şi aducă aminte de tot binele pe care i-l făcuse odinioară bătrînul său maistru şi o să vină singur să-i ceară iertare...?

Semion Grigorevici începu iar să citească, pentru ca Ekaterina Zaharovna, şireată şi pătrunzătoare cum era, să nu ghicească ce adînc îl jignise Kiriuşka. Acum îi trecuse cheful de

citit, totuşi nu lăsă cartea din mînă, fiindcă nu-i plăcea să facă nimic pe jumătate şi avea obiceiul să ducă orice treabă începută la bun sfîrşit. La început citea cu gîndurile în altă parte, dar în curînd se lăsă furat de peripeţiile uluitoare din carte şi începu să urmărească din ce în ce cu mai mult interes desfăşurarea evenimentelor, deşi bucuria lui nu mai era atît de senină ca mai înainte.

Călcîndu-şi pe inimă, Ekaterina Zaharovna suportă toată ziua cu resemnare toanele acestui bolnav recalcitrant. In schimb seara se răzbună: înainte de culcare îl frecă atît de tare cu seu de oaie pe nefericitul Semion Grigorevici de parcă ar fi vrut să-l jupoaie de viu. Ardea de nerăbdare să-i dovedească bărbatului ei cît e de inconştient: ea îl lecuieşte fiindcă e bolnav, deci are dreptul să-i facă tot ce crede de cuviinţă, în limitele elastice ale medicinei, de care el habar n-are, în ciuda experienţei lui de viaţă şi mai ales în ciuda pasiunii lui pentru cărţile groase, fie că sînt pentru adulţi sau pentru copii.

Ekaterina Zaharovna se culcă dinadins mai devreme ca de obicei, pentru a-şi sili bărbatul să lase în sfîrşit cartea din mînă. Semion Grigorevici încercă să protesteze, dar Ekate-

rina Zaharovna neînduplecată, stinse lampa, aşa că el fu nevoit să se supună.

Semion Grigorevici nu putu să adoarmă multă vreme. Cînd rămase în întuneric, singur cu gîndurile lui, începură deodată să i se perinde prin minte: căpitanul Grant cel dispărut, credinciosul său prieten Zîkov, fluşturaticul Kiriuşka. Erau gînduri destrămate, fără şir, de om pe care-l ocoleşte somnul. Ekaterina Zaharovna stătea întinsă lîngă el, fără să facă nici o mişcare, totuşi Semion Grigorevici, care după atîţia ani de căsnicie, îşi cunoştea foarte bine nevasta, era convins că nici ea nu doarme, ci aşteaptă, neînduplecată ca de obicei, ca el să-şi mărturisească pocăit toate păcatele de peste zi.

Dumnezeu e martor că Semion Grigorevici n-avea nimic pe cuget. Nu era nici măcar supărat pe soţia lui, fiindcă recunoştea că în felul ei, avea dreptate. Îi păru rău din toată inima că Ekaterina Zaharovna nu poate să adoarmă şi se necăjeşte din pricina lui, mai ales că nici ea nu mai era tînără. Deodată îl cuprinse dorinţa de a-i face o mică bucurie tovarăşei sale de viaţă, care copleşită de treburile gospodăriei, n-avea răgaz să citească şi

dădu să-i istorisească o poveste atrăgătoare şi instructivă. Nu trebui să-şi bată prea mult capul.

— Ascultă, Zaharovna, începu Semion Grigorevici cu un glas linguşitor, bucurîndu-se dinainte de mirarea pe care povestirea lui o va stîrni nevesti-si, — există un peşte hrăpăreţ din cale afară, căruia îi zice rechin. E un fel de ştiucă, dar de o sută de ori mai mare... poate chiar de două sute de ori! Ei bine, într-o zi nişte pescari au prins un astfel de rechin, i-au spintecat burta şi ce crezi că au găsit: o sticlă...

— Numai la sticle ţi-e gîndul! îi tăie vorba soţia lui, care nu-l ierta cu una, cu două.

Descumpănit, Semion Grigorevici se întoarse oftînd cu faţa la perete.

7

Încă din prag, Vitiuk strigă îngrijorat:

— Bunicule, nu cumva am uitat ieri o carte la dumneata?

Zărindu-şi cartea în mîna lui Semion Grigorevici, nepotul se linişti, convins că bunurile obşteşti ale bibliotecii erau neştirbite şi în siguranţă, dar în acelaşi timp se minună că un

om împovărat de ani ca bunicul său, poate să citească o asemenea carte.

— Şi te interesează cu adevărat ? îl întrebă el curios. Doar e o carte numai pentru tineret. N-o citesc decît copiii. Se poate să n-o fi citit pînă acum ?

— Iacă n-am citit-o, mărturisi Semion Grigorevici. N-am avut prilejul.

Vitiuk îşi aminti deodată tot ce-i povestise taică-său despre bunic: cum de copil muncise la uzină, iar la vîrsta nepotului său luase chiar parte la o grevă, şi mai tîrziu, în vremurile eroice ale Revoluţiei din 1917, luptase în rîndul Gărzilor Roşii. Lui Vitea îi părea acum rău că-i pusese o întrebare atît de prostească, de parcă l-ar fi mustrat pe bunicul său de ce nu citise o carte oarecare la vremea ei! Simţindu-se vinovat, Vitiuk îşi muşcă limba şi îl privi pe Semion Grigorevici cu un deosebit interes şi respect, deoarece în clipa de faţă nu vedea în el numai pe bunicul său, ci mai cu seamă întruchiparea vie a eroicului proletariat rus, care luptase pentru a-i făuri lui o viaţă fericită.

Semion Grigorevici nu se miră prea mult de noua atitudine a nepotului, fiindcă şi tinerii muncitori din uzină se zgîiau tot astfel la el,

ceea ce îl scotea pe maistru din sărite. El socotea că este o adevărată neobrăzare să treci un om viu în categoria pieselor de muzeu. În asemenea împrejurări îi venea să spună: cînd oi muri, n-aveţi decît să faceţi ce vreţi cu mine, dar pînă atunci nu-mi tulburaţi bătrîneţile!

Vitiuk îl încredinţă că trebuie să înapoieze chiar în ziua aceea cartea la bibliotecă, dar cum nu-i venea să necăjească pe fostul luptător din Garda Roşie, nu îndrăzni să stăruie prea mult. Aşadar Semion Grigorevici, după ce-şi mai şi lăudă nepotul pentru gustul cu care acesta îşi alege cărţile, obţinu destul de uşor dreptul de a păstra cartea pînă a doua zi seara.

Interesul pe care aceeaşi carte îl trezea atît bătrînului cît şi tînărului ei cititor, aruncă o punte nevăzută între ei, ceea ce îl îndreptăţi pe Vitiuk să-l întrebe pe bunicul său, de la egal la egal:

— Nu cumva citeşti pe sărite, ca să găseşti părţile cele mai interesante şi să afli mai repede sfîrşitul ?

— Ce vorbă-i asta ? Se poate! — protestă cu hotărîre Semion Grigorevici, ocolindu-i privirea din cine ştie ce pricină...

Seara, Ekaterina Zaharovna i se jelui lui

Kondrat Ivanovici că soțul ei își face de cap și zile întregi citește pe nerăsuflate te miri ce carte stupidă. Apoi mai adăugă cu glas pițigăiat, sugrumat parcă de respectul care o cuprindea de cîte ori vorbea de medicină, că, după părerea ei, cititul peste măsură împiedică doctoriile să-și facă efectul binefăcător și ar putea produce în organismul slăbit de boală al lui Semion Grigorevici o anemie cronică.

Kondrat Ivanovici izbucni într-un hohot de rîs, care aducea ca de obicei cu un scîrțîit și îi spuse fără să se gîndească prea mult :

— N-are decît să stea cu nasul în carte cît o pofti, numai să nu iasă din casă înainte de vreme !

Ekaterina Zaharovna se bosumflă, socotindu-se jignită și puse numaidecît la îndoială cunoștințele medicale ale lui Kondrat Ivanovici ; în schimb, Semion Grigorevici, din recunoștință, îi propuse doctorului să joace o partidă de dame.

El nu pierdu din vedere nici o clipă hotărîrea pe care o luase cu două zile înainte de a-l lăsa pe Kondrat Ivanovici să cîștige, dar îi fu cu neputință să-și pună în practică această intenție șireată. Cînd Semion Grigorevici văzu cu cîtă ușurință îi poate lua adversarului două-trei piese, ba chiar partida, nu putu să reziste ispitei. De, nu era vina lui că de o viață întreagă se obișnuise să fie conștiincios, să pună suflet în tot ce făcea și de aceea îi era peste puteri să joace mai prost decît ar fi fost în stare. Îi venea cu mult mai ușor să recunoască în teorie că Kondrat Ivanovici joacă de o sută de ori mai bine ca el, decît să-și pună teoria în practică, pierzînd dinadins măcar o singură partidă.

Semion Grigorevici, deși scîrbit de propria lui sete de cîștig, jucă astfel, încît prima partidă se termină fără să cîștige nici unul, nici celălalt ; la a doua însă îl bătu pe Kondrat Ivanovici, ba chiar îl făcu praf, fără să țină seama nici de ceasul „Pavel Bouret", nici de studiile lui universitare.

— Se vede că ai început să te înzdrăvenești ! zise Kondrat Ivanovici cu veselie prefăcută, jucînd destul de bine rolul medicului, care pune mulțumirea de a-și fi vindecat pacientul, mai presus de ciuda jucătorului învins.

Nici nu apucă bine Ekaterina Zaharovna să închidă ușa în urma lui Kondrat Ivanovici, că iar sună cineva la ușă. De astă dată sunetul soneriei era slab și sfios. Inima lui Semion Grigo-

revici începu să bată mai repede: Trebuie să fie Kiriușka! Semion Grigorevici auzi ușa închizîndu-se, apoi răsună în antreu glasul cam răgușit al lui Kolea Savin.

La oricine s-ar fi așteptat, numai la Kolea Savin, nu. Va să zică tot a venit băiatul, a lăsat supărarea la o parte... Semion Grigorevici își șterse pe furiș o lacrimă cît un bob de mazăre și se gîndi: „Pesemne din pricina bolii, îmi pierd atît de ușor cumpătul!"

Ekaterina Zaharovna îl primi pe Kolea cu brațele dechise: îi făcea plăcere cînd veneau la ei muncitori tineri, nu numai fiindcă acum, după plecarea copiilor, ducea dorul tineretului, dar mai ales fiindcă simțea că aceste vizite se datoresc respectului adînc al tinerilor față de meritele deosebite ale lui Semion Grigorevici, dovedindu-i totodată că nici ea, nici soțul ei nu făcuseră degeaba umbră pămîntului, de vreme ce atîția oameni își aminteau cu drag de ei.

— Cum stai cu examenele, Kolea? îl întrebă ea pe tînărul strungar, făcîndu-i loc să-și atîrne paltonul în cuier.

— Ce examene? se miră Kolea Savin.

— Mai întrebi?. Cele de la școala serală, firește.

Kolea Savin bănui că Semion Grigorevici a născocit aceste examene pentru a-i explica nevesti-si de ce fostul său ucenic nu mai dădea pe la ei, de cînd se iscaseră neînțelegeri în atelier. Și ca să-l scoată pe maistrul său din încurcătură, Kolea zise:

— Aha, e vorba de școală... O să înceapă săptămîna viitoare, zi și noapte tocesc, mi-e teamă grozav să nu cad!

— Lasă, n-are de ce să-ți fie teamă. Învață tot ce trebuie și nu te teme de nimic! îl povățui Ekaterina Zaharovna, cu un glas plin de compătimire.

— Așa am să și fac... — se învoi Kolea Savin, rușinat că fusese nevoit s-o mintă tocmai pe Ekaterina Zaharovna, o femeie atît de cumsecade.

La sfîrșitul acestei discuții, Semion Grigorevici, căruia nu-i scăpase nimic, oftă ușurat și se gîndi cu recunoștință că bărbații, firește bărbații în toată puterea cuvîntului, se înțeleg întotdeauna, chiar cînd nu s-au vorbit dinainte, mai mult încă, sînt oricînd gata să-și dea o mînă de ajutor la ananghie.

Kolea Savin tuși de cîteva ori ca să-și dreagă glasul, pînă se hotărî să intre în sfîrșit în odaia bolnavului. Semion Grigorevici care ședea pe

pat, era silit să-l privească de jos în sus pe învățăcelul său cel mai iubit și poate, de aceea privirea lui părea vinovată. Kolea îi strînse mîna maistrului, puse cu stîngăcie pe masă o cutie dreptunghiulară, legată cu o arătoasă panglică azurie, apoi se așeză pe marginea unui scaun. Amîndoi tăcură stingheriți cîteva clipe, care li se părură o veșnicie.

Dar cutia adusă de Kolea îi scoase din încurcătură. Așa cum era pusă pe masă, nu i se vedea decît fundul cenușiu și posomorît, dar judecînd după aparență, conținea desigur dulciuri. Panglica era de un albastru atît de vesel, încît îi dădea un aer de sărbătoare și fără să vrei îți atrăgea privirea. De aceea, cînd Semion Grigorevici se uită cu coada ochiului la ea, Kolea Savin fu foarte bucuros că a găsit un subiect potrivit pentru a deschide vorba.

— E din partea băieților din atelierul nostru, spuse el pe nerăsuflate și roși, întinzîndu-i maistrului cutia.

Semion Grigorevici se uită încruntat la poza viu colorată de pe capac și întrebă în șoaptă :

— Ce-i asta ?

— Bomboane, răspunse tot în șoaptă Kolea Savin, de ciocolată...

— Ce idee năstrușnică ! zise Semion Grigorevici supărat. Of, ce om ! Cine a mai auzit ca un strungar să aducă bomboane unui moșneag bolnav ? Unde mai pui că ciocolata îmi face totdeauna arsuri. Nici n-apuc bine s-o înghit, că mă și arde pe piept !

Semion Grigorevici dădu cu dispreț un bobîrnac pe capacul cutiei, de parcă toată viața lui n-ar fi făcut altceva decît să mănînce ciocolată.

— La început am vrut să cumpărăm flori, dar n-am găsit nicăieri : nu-i încă vremea lor...

— Auzi, flori ! pufni maistrul, furios. Dar ce-s eu, domnișoară, să mă desfăt cu mireasma florilor ?! Nu te pricepi de fel la asemenea lucruri, Kolea !

— E drept că nu mă pricep, recunoscu Kolea Savin. Nu ne-a învățat nimeni cum să ne purtăm în asemenea împrejurări. La școala profesională ni s-au predat fel de fel de obiecte : și matematică și tehnologia metalelor, dar ce se cade să-i duci unui maistru bolnav, nu ne-a învățat nimeni... Kolea rămase o clipă pe gînduri, apoi întrebă ca să știe pe viitor : Dar ce se cade să duci într-o astfel de situație, Semion Grigorevici ?

— De unde să știu eu ? zise maistrul, oco-

lind întrebarea — Dacă eu aş vrea să fac vreun dar cuiva, aş şti ce să aleg, dar aşa, ce rost are să-mi bat capul ?

— Dar acum ce-i de făcut ? se gîndi Kolea cu glas tare. Doar n-o să le duc băieţilor bomboanele înapoi să-şi bată joc de mine !

— Intr-adevăr, nu face să le duci înapoi, încuviinţă Semion Grigorevici şi adăugă pe un ton confidenţial : Uite ce-o să facem : o s-o rugăm pe Ekaterina Zaharovna să ne facă ceai şi dacă ne-om aşterne toţi trei, o să dăm gata cutia de ciocolată. Atunci poate că şi arsurile or să se dea bătute !

Numaidecît se auzi din bucătărie duduitul înfundat al primusului care ardea. Semion Grigorevici îl sorbea din ochi cu dragoste părintească pe Kolea Savin, văzîndu-l atît de chipeş şi în cele din urmă îi zise mişcat :

— Bine ai făcut că ai venit, bravo, băiete !

— Aveam de gînd să venim cu toţii încă de-alaltăieri, dar ne-am temut...

— Nu cumva de mine ? se miră Semion Grigorevici şi glumi cu amărăciune : De cînd am ajuns o sperietoare pentru voi ?...

— Vai de mine, Semion Grigorevici, cum vă lasă inima să vorbiţi aşa ? Toţi băieţii vă

iubesc... la fel ca înainte. Noi n-am venit la dumneavoastră, fiindcă ne gîndeam că o să dăm aici peste...

Kolea Savin îşi înghiţi vorba, pentru că nu voia să rostească numele nesuferit al lui Kiriuşka. Semion Grigorevici îl înţelese şi tuşi cu tîlc ca să-şi arate simpatia.

— Aşa-a, făcu el îngîndurat. Dar cum de nu ţi-a fost frică şi acum că ai să-l întîlneşti ?

— Intre timp lucrurile s-au mai lămurit. Azi l-am tras de limbă ca să aflăm cum vă merge cu sănătatea şi el a spus... Ce mai tura-vura, am priceput cu toţii că nici n-a mai trecut pe la dumneavoastră.

— Şi ce anume v-a spus Kiriuşka ?

Semion Grigorevici sări ca ars din pat, atît era de nerăbdător să afle de ce Kiriuşka îl răsplătea cu atîta nerecunoştinţă pentru toată grija pe care i-o purtase.

Kolea Savin se fîstîci. De la început nu se prea simţise în apele lui, acum însă, se încurcă de-a binelea. Să-l vorbească de bine pe Kiriuşka nu putea, fiindcă nu ştia despre el decît lucruri rele. Dar nici nu voia să-l ocărască faţă de Semion Grigorevici, să nu-şi închipuie maistrul că vrea să se răzbune.

— Hai, nu te mai codi, vorbeşte pe şleau, Nikolai! îi porunci Semion Grigorevici. Dacă am deschis discuţia, măcar să aflu tot adevărul.

— Nici nu-mi vine să repet cuvintele lui... Ce mai încolo-încoace, a răspîndit zvonul că boala dumneavoastră e diplomatică, ca să scăpaţi, cică, de orice răspundere, dacă încercarea lui ar da greş...

Auzind una ca asta, Semion Grigorevici rămase cu gura căscată.

— Şi nu i s-a uscat limba în gură?

— Uite că nu... răspunse Kolea Savin, cu un aer vinovat.

Copleşit de amărăciune, maistrul rămase cu capul plecat.

— Nu vă necăjiţi, Semion Grigorevici — se grăbi să-l mîngîie Kolia. — Nu e prima oară; a mai făcut altele şi mai de oaie. Locuim doar în acelaşi cămin, aşa că ştiu de ce-i în stare...

Kolea Savin îşi dădu seama deodată că s-a pornit să-l vorbească de rău pe Kiriuşka, cu toate că îşi jurase să nu-l osîndească faţă de Semion Grigorevici şi în orice împrejurare să vorbească despre rivalul său cu o politeţe de gheaţă. „La urma urmei, naiba să-l ia! îşi

schimbă el brusc hotărîrea. Principalul e să-l liniştesc pe moşul nostru."

Semion Grigorevici îşi ridică deodată capul:

— Ascultă, Nikolai, nu cumva eşti invidios pe faima lui Kiriuşka?

— N-am pentru ce să-l invidiez, afirmă Kolea Savin categoric. — Chiar dacă mi-ar pica din cer o asemenea faimă, nici atunci nu mi-ar trebui!

— De ce? Nu te prea înţeleg. Eu, bunăoară, aş fi curios să mă văd pe pînză la cinematograf. In parte, mă cunosc din oglindă, dar încă n-am avut prilejul să mă văd pe toate feţele. Şi mă rog, de ce nu-ţi place faima lui Kiriuşka?

— Fiindcă nu şi-a cîştigat-o în mod cinstit... Nu l-aţi auzit vorbind la radio? Păcat! Şi-a atribuit numai lui toate meritele: cică el singur ar fi propus să lucreze la două strunguri deodată şi tot el a inventat noul mijloc de călire a frezei pentru a mări viteza de tăiere a metalelor. El şi numai el a făcut totul! Noi, ceilalţi, îl ascultam şi nu ne venea a crede ce ne auzeau urechile. De dumneavoastră n-a pomenit decît la sfîrşit: „Apoi, m-a ajutat întrucîtva şi maistrul Fedunov."

— Va să zică, tot l-am ajutat? măcar întrucîtva, zise Semion Grigorevici, zîmbind cu ironie și amărăciune.

„Știe să-și țină firea bătrînul! se gîndi Kolea Savin pătruns de respect. Altul, în locul lui, să fi fost atît de crunt jignit, ar fi urlat de furie; lui însă nu-i citești supărarea decît în privirea mai tăioasă ca de obicei".

— Cine știe, poate n-a apucat să spună totul la radio? încercă maistrul să-l apere pe Kiriușka. Poate nu i-or fi dat destul timp, sau poate s-a zăpăcit, fiindcă era pentru prima oară cînd vorbea fără să vadă cui se adresează; ori te pomenești că nu l-or fi lăsat să spună tot ce avea de gînd, căci n-avea rost să împuie urechile ascultătorilor cu fel și chip de moșnegi dați la rebut. Cîte nu se pot întîmpla!

— Cum așa? A adus mulțumiri întregii conduceri a atelierului, începînd cu șeful și terminînd cu organizatorul de grupă sindicală, care n-a mișcat nici un deget pentru el, și tocmai pe dumneavoastră era să vă uite? Nu, a făcut-o cu socoteală, cu tactică, zise Kolea Savin convins. Nu voia să-și împartă gloria cu nimeni, și fiindcă de dumneavoastră se temea mai mult decît de oricine, v-a și lăsat la o parte. A profitat de faptul că v-ați îmbolnăvit tocmai la tanc.

Semion Grigorevici, care nu se putea încă obișnui cu această veste supărătoare, dădu descurajat din cap.

— Și cînd te gîndești cît de prietenos și îndatoritor era — își aminti el. — Cînd se întîmpla să ne întîlnim la poarta uzinei, se lumina la față de parcă ar fi dat ochi cu cea mai grozavă artistă de la teatrul nostru, nu cu maistrul lui. In tramvai căuta să-mi scoată el bilet, iar la baie mă freca întotdeauna pe spate, fără să aștepte să-l rog; din interes le făcea pe toate, șmecherul!

Abia acum înțelegea Semion Grigorevici cu cîtă dibăcie îl îmbrobodise pramatia de Kiriușka. Un singur lucru nu pricepea, de ce-a încetat deodată să se gudure pe lîngă el, de ce ținuse să rupă orice legătură? Semion Grigorevici căzu pe gînduri: oricum ai întoarce-o, își zise, tot acolo ajungi, un lucru e limpede: amețit de succes, Kiriușka socotește că nu mai are nevoie de maistru și că de acum înainte se va descurca și fără ajutorul lui. S-a folosit de mine ca de o trambulină și după ce și-a luat vînt, adio!

Semion Grigorevici pufni cu indignare, căci nu era obişnuit să fie tras pe sfoară. Faptul că Kiriuşka a socotit că maistrul său acum nu mai e bun de nimic, îl jignea pe bătrîn mai tare decît neruşinarea cu care fostul său ucenic se lăudase la radio.

— E tînăr Kiriuşka, dar de pe acum şi-a dat arama pe faţă. De unde răsar astfel de secături ? se gîndi Semion Grigorevici cu glas tare. Bine mai ştie să arunce praf în ochi ! Poftim de mai dovedeşte cine şi cum l-a îndrumat în muncă ; şi unde mai pui, că ştie prea bine, netrebnicul, că n-am să mă cobor pînă acolo încît să-i cer socoteală unui ticălos atît de negru la suflet. Şi apoi nici n-ai de ce să te legi ; a lucrat iscusit, n-am ce zice !

— Fiţi pe pace, găsim noi ac de cojocul lui, îi făgădui Kolea Savin. Băieţii vor să-l cheme în faţa comitetului de Comsomol şi să-i tragă o săpuneală straşnică.

— Of, ce neghiob am fost, mare neghiob — recunoscu prea tîrziu Semion Grigorevici, cu părere de rău. — Pe tine trebuia să te pun să lucrezi la două strunguri, dar mi-a fost milă de năpîrca de Kiriuşka. Vrei să ştii, Kolea, între altele, de ce m-am îndoit atunci de tine ?

După ce el ţi-a suflat-o pe Klava cea saşie, iar tu...

— Ba nu-i de fel saşie ! protestă Kolea Savin. Are ochii foarte negri şi numai de aceea pare că...

— Să zicem că ai dreptate, se învoi Semion Grigorevici compătimitor. Dar nu de asta e vorba. El ţi-a suflat fata şi tu ai tăcut ca un bleg. Nici măcar nu ţi-a scăzut randamentul în muncă. Prea eşti nepăsător la toate : nici cal, nici măgar. Nu-mi plac asemenea oameni !

— De vreme ce ea m-a părăsit pentru un astfel de fluşturatic, ce rost are să mă necăjesc ? Ar fi o cinste prea mare pentru ea, rosti Kolea Savin fără şovăială, ca despre un lucru hotărît de mult. O să se distreze un timp cu ea şi apoi o să-i întoarcă spatele. Pe cînd eu aveam gînduri serioase, pentru toată viaţa... Kolea se încruntă o clipă, aducîndu-şi aminte de Klava, tovarăşa lui de muncă, dar îşi regăsi numaidecît cumpătul şi adăugă cu mîndrie : — La urma urmei, nu merită să-mi fac sînge rău pentru ea

Semion Grigorevici îl privea cu interes pe tînărul strungar.

— Vorbeşti aşa, ca să te mîngîi ? îl întrebă el cu multă înţelegere.

Kolea Savin duse mîna la tîmplă cu un gest de oboseală și recunoscu :

— Caut să mă mîngîi și eu cum pot...

— Dar izbutești ? îl ispiti Semion Grigorevici.

— Depinde, uneori izbutesc, alteori nu prea...

Semion Grigorevici cîntări în minte cuvintele băiatului, care se bătea cap în cap, ca să le dea de rost și pînă la urmă, trase răspicat concluzia :

— Inseamnă că ai iubit-o !

— Firește că am iubit-o.

Se lăsă o tăcere.

— Dar ce face acum ? întrebă Semion Grigorevici.

— Pe cît se pare, Kiril a rupt-o cu ea, că de, acum nu mai e de seama lui, și-a pus ochii pe normatoare. Totuși, Klava nu mă bagă în seamă nici în ziua de azi. E tare mîndră, și n-o să-i treacă durerea cu una, cu două.

Glasul lui Kolea tremura ușor și căpătase niște inflexiuni noi de duioșie și admirație. Dar cînd își dădu seama că l-a luat gura pe dinainte și a început să laude o fată care „nu merita", Kolea Savin tuși ca să-și dreagă glasul și se uită cu coada ochiului la maistru. Dar Semion

Grigorevici se făcea că nu observă nimic, era ocupat să dezlege panglica albastră de la cutia cu bomboane, de care părea să aibă neapărată nevoie chiar în clipa aceea.

— Așa-i că te-ai supărat pe mine, cînd l-am pus pe Kiriușka să lucreze la două mașini, mărturisește ? întrebă el pe neașteptate, în timp ce-și înfășura cu mare grijă frumoasa panglică albastră în jurul degetului mare. Dar să-mi spui adevărul !

Kolea Savin rămase o clipă pe gînduri, amintindu-și de starea lui sufletească de atunci și zise cu o notă de sfidare în glas :

— M-am supărat, firește !

— Și pe bună dreptate ! — încuviință Semion Grigorevici. Nici n-are rost să te închini în fața unui babalîc ramolit ca mine. Parcă eu nu știu cum gîndiți voi, bobocii ? Voi vă închipuiți că dacă cineva are păr alb, e scutit chipurile de orice greșeală. Vorbă să fie ! Cînd ai să ajungi și tu la vîrsta mea, ai să vezi... Cît despre Kiriușka, o să ne mai gîndim noi cum să-i băgăm mințile în cap. S-a cam grăbit să mă arunce la fier vechi. Of, copii, copii, poate om trăi și ziua aceea cînd l-om vedea pe Kiriușka ploconindu-se pînă în pămînt ca să-și ceară iertare.

— Şi o să-i iertaţi totul?

— Vedem noi atunci, ocoli răspunsul Semion Grigorevici. Toată viaţa mea mi-au fost nesuferiţi oamenii cu două feţe...

Ekaterina Zaharovna aduse pe tavă tot dichisul pentru ceai: ceşti, linguriţe, ceainicul, care se ciocneau întrele ele, zornăind. Apoi se aşezară cu toţii să bea ceai cu bomboane. De teama arsurilor, Semion Grigorevici îşi alese un peştişor de ciocolată în formă de scrumbie şi începu să-l roadă pe îndelete în timp ce-l descosea pe Kolea ca să afle tot ce se petrece la uzină. Ekaterina Zaharovna, care nu se temea cîtuşi de puţin de arsuri, ronţăia de zor bomboane, cu dantura ei proaspăt renovată. Kolea Savin răspundea pe larg la întrebările maistrului, şi dacă la început căuta să se stăpînească, pe urmă însă, în focul discuţiei, începu să-şi vîre mîna din ce în ce mai des în cutia cu bomboane.

Din discuţie reieşi că, afară de recordurile lui Kiriuşka, ce stîrniseră atîta vîlvă, nu se întîmplase nimic deosebit în atelier de cînd se îmbolnăvise Semion Grigorevici. Turnătoria şi sculăria nu puneau beţe în roate, aşa că secţia lui Semion Grigorevici îşi depăşea în fiecare zi planul, chiar şi acum în lipsa maistrului. „Au făcut progrese în muncă, băieţii, au învăţat să se descurce singuri", recunoscu cu admiraţie maistrul, însă fără prea multă bucurie de astă dată.

Cînd judeca la rece, Semion Grigorevici înţelegea că uzina nu poate şi nu trebuie să stea în loc, din pricina bolii lui, şi totuşi, cînd se convinse că boala lui a trecut cu totul neobservată şi că el însuşi ocupă un loc atît de mic în viaţa uzinei, i se strînse inima. Fără să vrea, îl bătu un gînd: „Dacă ai să mori într-o bună zi pe neaşteptate, nimeni n-o să se sinchisească de tine!"... Şi uzina va continua să-şi înalţe coşurile ca şi pînă atunci, de parcă nici n-ar fi trăit vreodată pe lume Semion Grigorevici, cu toate realizările lui — ce-i drept — nu prea mari şi cu toate greşelile lui ruşinoase, de neiertat acum la bătrîneţe, cum fusese, bunăoară, ultima lui păţanie cu Kiriuşka.

Văzînd cu cîtă siguranţă vorbea Kolea Savin, Semion Grigorevici îşi aduse deodată aminte ce boboc timid şi neajutorat era Kolea, cînd venise cu patru ani în urmă la atelier, de abia ieşit de pe băncile şcolii profesionale: în teorie era aproape doctor, în practică însă

eră veşnic în ceartă cu cuţitele de strunjit. Şi atunci se năştea întrebarea: cine i-a învăţat pe băieţi meseria, cine s-a ocupat de ei ca un părinte, datorită cui au ajuns să lucreze ei astăzi independent? Semion Grigorevici îşi cercetă conştiinţa cu asprime, fără urmă de îngăduinţă şi îşi răspunse, vorbind despre sine, din modestie, la persoana a treia: „Maistrul Fedunov i-a învăţat! Maistrul Fedunov s-a purtat cu ei ca un părinte!"

Furat de discuţie, Kolea Savin făcuse de petrecanie cutiei de bomboane, fără să-şi dea seama, ajutat de pofticioasa Ekaterina Zaharovna, în timp ce Semion Grigorevici încă tot mai rodea la peştişorul de ciocolată. Cînd dădu cu ochii de fundul gol al cutiei, Kolea îngăimă ruşinat o scuză, dar era prea tîrziu.

— Grabnică însănătoşire! îi ură Kolea la plecare şi adăugă în şoaptă: Vă rog să nu le spuneţi băieţilor că am mîncat singur toate bomboanele. O să-şi bată joc de mine şi or să-mi zică pe bună dreptate: te-ai dus să vezi un bolnav şi ai înfulecat darul pe care i l-ai dus.

— Fii pe pace, n-o să te dau de gol! îi făgădui Semion Grigorevici.

Kolea Savin plecă, ocărîndu-se în gînd pentru nechibzuinţa lui şi mirîndu-se de şiretenia cu care maistrul îl prostise, făcîndu-l să-şi mănînce singur darul adus.

8

A doua zi la orele cincisprezece şi patruzeci de minute după ora locală, Semion Grigorevici îşi sfîrşi cu bine călătoria în jurul lumii. Ekaterina Zaharovna nu era acasă. Plecase înainte să se întunece după tîrguieli şi acum stătea desigur la rînd, la magazinul de alimente, ca să cumpere cine ştie ce bunătăţi pentru soţul ei convalescent.

Lui Semion Grigorevici îi era lehamite să mai zacă în pat. De aceea, profitînd de lipsa consoartei lui, începu să se plimbe prin cameră, cercetîndu-şi cu interes şi curiozitate mîinile, care parcă nici n-ar fi fost ale lui, atît de tare se albiseră în ultimele zile de cînd nu mai lucra, şi gîndindu-se în acelaşi timp la cartea abia terminată, la Kolea Savin, la Kiriuşka, pe care se hotărî să nu se răzbune cînd se va întoarce la uzină, ci să-l lase mai bine

să se răfuiască singur cu conştiinţa lui, presupunînd că o mai are... Acum, fie din pricină că viteazul căpitan Grant fusese în cele din urmă salvat, fie din pricină că prietenia lui cu Kolea Savin îi făgăduia şi pe viitor multe clipe de bucurie, îndreptăţindu-l să creadă că-l va răsplăti din plin pentru toate necazurile şi jignirile îndurate de la Kiriuşka, fie poate numai pentru că simţea că se însănătoşeşte, Semion Grigorevici avea gînduri senine, optimiste, de parcă afară ar fi fost primăvară şi nu un ger de crăpau pietrele.

Deodată dădu buzna înăuntru Vitiuk, cu obrajii îmbujoraţi, leit Ekaterina Zaharovna în tinereţile ei: venise să-şi ia cartea.

— Să ştii că te-am trădat, bunicule, zise el, în timp ce-şi scotea cuşma cu apărătoare pentru urechi.

— Cum m-ai trădat? întrebă Semion Grigorevici nedumerit.

— Să vezi: instructoarea noastră de pionieri ne-a spus ieri că nu mai sîntem copii mici ca să-l citim pe Jules Verne şi ne-a povăţuit să ne apucăm de cărţi serioase. Atunci m-am ridicat şi i-am spus: bunicul meu împlineşte azi-mîine şaizeci de ani, şi totuşi, citeşte „Copiii căpitanului Grant!"

Semion Grigorevici stătu la îndoială, neştiind dacă e bine sau rău că au aflat toţi pionierii ce cărţi citeşte el cînd e bolnav. Pentru orice eventualitate, se încruntă şi întrebă cu glas aspru:

— Ei, şi ce ţi-a răspuns institutoarea?

— Instructoarea... îl corectă Vitea. La început s-a fîstîcit, dar pe urmă ne-a explicat totul din fir a păr. Azi, în ţara noastră copiii au de toate, şi case de odihnă şi palate pentru pionieri, pe cînd bunicii şi străbunicii noştri n-au avut parte de nici unele, fiindcă au trăit sub capitalism. In copilărie, ei n-aveau nici măcar răgaz să citească o carte pentru copii. Şi la urmă a mai zis: exemplul pe care l-ai dat ilustrează tocmai faptul că înaintaşii noştri n-au avut copilărie.

— Cum adică, eu sînt o ilustraţie? se supără Semion Grigorevici. Aici a scrîntit-o. Se vede că mai are caş la gură institutoarea sau instructoarea voastră.

— Cum se poate! E doar elevă în clasa a X-a, o apără Vitea plin de respect.

— Nu cred să fie o elevă prea strălucită,

i-o reteză Semion Grigorevici. Repetă şi ea ce ştie de la alţii, dar habar n-are despre ce-i vorba. Dacă te-ai lua după ea, s-ar zice că oricine s-a născut înainte de Revoluţie, nici măcar nu-i om!... Şi tu ai haz: ea-l categoriseşte pe bunicul tău între maimuţe, iar tu îi cînţi în strună!

— M-ai înţeles greşit, bunicule! Ea s-a gîndit la cu totul altceva...

— Da... crede că tot ce zboară se mănîncă şi nu vede mai departe de lungul nasului. De bună seamă, noi n-am ştiut ce înseamnă palatele de pionieri şi casele de odihnă; dar copilărie tot am avut. Crezi oare că n-am fost şi noi copii? Doar nu-ţi închipui că am crescut în copaci...

În mintea lui Semion Grigorevici se trezi deodată amintirea vie a unei dimineţi de primăvară din vremuri de mult uitate. Avea pe atunci vreo 6-7 ani. După ce-l petrecuse pe tatăl lui pînă la poarta uzinei, maică-sa s-a apucat să-i termine chiar în dimineaţa aceea o cămaşă nouă de pînză roşie, iar el o tot zorea, privind nerăbdător pe fereastră la tovarăşii lui de joacă ce se zbenguiau pe pajiştea din faţa barăcilor unde locuiau muncitorii. În

ajun pajiştea mai avea încă o înfăţişare pămîntie, mohorîtă, dar peste noapte dăduse prima ploaie călduţă şi acum iarba te îmbia cu verdele ei strălucitor, poleită de soarele tînăr, care abia răsărise. În acea dimineaţă minunată, cerul de-asupra pajiştii era de-un albastru curat şi puternic, cum nu-ţi apare decît în prima copilărie, cînd ai avea chef să mergi pînă acolo unde cerul se înnădeşte cu pămîntul, ca să-l atingi cu mîna.

După ce mama isprăvi în sfîrşit şi cu ultima cheotoare de la guler, el îmbrăcă într-o clipă cămaşa şi-l trecură fiorii cînd îi atinse trupul pînza rece şi nouă, încă nedată la apă, cu miros pătrunzător şi plăcut de vopsea proaspătă. Mama îl muştrului cît putu mai aspru, ca nu cumva să întărîte taurul din vecini cu cămaşa roşie, pe care atunci o înnoise. În timp ce-i făgăduia din gură s-o asculte, se gîndea în sinea lui: „Om vedea la o adică". De cum o zbughi din baracă, azvîrli într-o ascunzătoare ghetele grele din cale afară de peticite ce erau, pentru ca înfăţişarea lor jerpelită să nu întunece strălucirea hainei lui de sărbătoare.

Cum nu voia ca bucuria lui să fie îngrădită de nici un fel de reguli, nici măcar ale unui

joc, nu se învoi să joace nici ţurca, nici de-a „cazacii şi bandiţii", ca să poată zburda în voie pe iarbă. Cînd alerga, vîntul călduţ îi şuiera în urechi şi cămaşa cea nouă i se umfla în spate, arcuindu-se ca o pînză de corabie. Chiar fără să arunce o privire spre casă, el ştia că maică-sa îl urmăreşte de la fereastră şi-l soarbe încîntată din ochi, văzîndu-l atît de sprinten. Dar îi făcea şi mai multă plăcere cînd simţea privirile pizmuitoare ale celorlalţi copii aţintite asupra lui, căci nimeni pe lume nu avea o cămaşă atît de viu colorată ca a lui, să-ţi ia ochii, nu alta! Cu cîtă gingăşie îi mîngîiau şi-i gîdilau tălpile goale în acea dimineaţă îndepărtată de primăvară, firele de iarbă fragedă de-un verde proaspăt, ascuţite ca ţepii unui pui de arici. Chiar şi acum, după o jumătate de veac, picioarele bătrînului Semion Grigorevici îşi aminteau acea atingere plăcută şi din senin începură să-l mănînce, de parcă l-ar fi rugat să le scoată din închisoarea ciorapilor de lînă şi a papucilor călduroşi de pîslă, lucraţi de mîna grijulie a Ekaterinei Zaharovna...

— Da, da, am avut şi noi copilărie! repetă cu încăpăţînare Semion Grigorevici, ciorovăindu-se mai departe cu instructoarea de pionieri

a nepotului său. Am avut şi noi bucuriile noastre; la început erau mărunte, copilăreşti, apoi au urmat altele, mai serioase... Eram nişte ştrengari de-o şchioapă cînd am născocit o nouă distracţie şi anume să ne strecurăm în livada administratorului uzinei — un belgian pripăşit pe la noi. O făceam nu atît ca să furăm mere şi pere, cît mai ales ca să ne grozăvim unii faţă de alţii cu vitejia noastră. Era o livadă uriaşă, de vreo trei deseatine, lipită de curtea uzinei. Deşi paznicul stătea la pîndă cu puşca încărcată cu sare zgrunţuroasă, nu de el ne temeam noi cel mai rău. Prin livadă alergau liberi doi cîini de mărimea unui viţel zdravăn, cum nu se mai văzuseră prin părţile noastre. Pînă şi numele dulăilor erau străine: pe unul îl chema Maas, iar pe celălalt Şelda... fiindcă administratorul ura tot ce era rusesc. Maas era mai cumsecade: îţi sfîşia pantalonii şi apoi te lăsa în pace. Şelda însă avea obiceiul să se apropie pe furiş fără să latre şi să muşte din tine o bucată de carne pe alese; de aceea noi, copiii, o poreclisem Şoalda. Unuia dintre tovarăşii noştri de joc i-a rupt cu colţii nişte tendoane atît de importante, încît a rămas şchiop pe viaţă... Băieţii mai sfioşi se

temeau să pătrundă în grădină și ca să se distreze, se mulțumeau să întărîte cîinii prin ulucile gardului.

— Dar dumitale, bunicule,... nu-ți era frică? întrebă Vitiuk cu ochii strălucind de curiozitate.

— De ce-aș minți? N-am sărit gardul decît de trei ori.

— Dar cum se face că n-ai uitat pînă azi nici un amănunt? se miră Vitiuk. Au trecut doar atîția ani de atunci!

— Asemenea amintiri nu se pot uita... Ei, și așa... Din clasa a doua am fost nevoit s-o închei cu învățătura: era pe la mijlocul anului și tocisem tabla înmulțirii, de-o știam ca pe apă, dar n-am mai apucat să fiu lăudat de învățător, fiindcă tocmai atunci a murit tata. Mama m-a dus de mînă la uzină și a mințit îmbătrînindu-mă cu cîțiva ani: numai astfel am izbutit să intru ca ucenic la strungărie.

— O duceai tare greu, nu-i așa? Mîncai multă bătaie? întrebă Vitiuk plin de compătimire față de bunicul său.

Lui Vitea i se părea că în ciuda dragostei pe care i-o purta bunicul, acesta îl cam disprețuiește în adîncul inimii, fiindcă un cogeamitea lungan ca el n-a fost în stare să cîștige pînă

acum nici măcar o rublă prin munca lui și n-a călcat într-o uzină decît cu prilejul unei excursii școlare, ca orice turist străin.

Semion Grigorevici se întunecă la față, dar nu fiindcă era copleșit de amintiri dureroase, cum își închipuia nepoțelul lui. Bătrînul era supărat că Vitea nu vede decît atît de puțin din copilăria și adolescența lui. Pesemne că nepotul său citise cu cîteva zile înainte vreo carte despre traiul amărît al ucenicilor și al calfelor de odinioară și acum se uita la el de parcă s-ar fi desprins dintr-o poză a acelei cărți triste și desigur foarte redusă ca număr de pagini și idei.

Vitiuk nu-l slăbea din ochi, așteptînd un răspuns afirmativ la întrebarea lui. Semion Grigorevici înțelegea foarte bine ce se petrecea în clipa de față în capul nepotului. Mergînd pe un drum bătătorit, Vitiuk înghesuise anii lungi de ucenicie ai bunicului în forma simplistă a unei crestomații, ticluite în pripă din cunoștințele lui aproximative despre trecut. „Și-a vîrît bunicul într-un tipar luat de-a gata și acum e încîntat!" se gîndi Semion Grigorevici nemulțumit și fără să vrea își îndreptă umerii, de parcă ar fi

vrut într-adevăr să iasă din „tiparul“ prea strîmt, scornit de Vitea.

Dar ce rost avea să se supere pe Vitea? Copilul nu făcea altceva decît să repete, fără să-și dea seama, greșeala multora dintre cunoscuții lui Semion Grigorevici, care de mult trecuseră cu bine de vîrsta majoratului, unii dintre ei fiind chiar înarmați cu diplome impunătoare. E totdeauna mai ușor să măsori lucrurile cu o unitate de măsură intrată în obișnuință. Nu o dată încercaseră fel și chip de adepți ai unei concepții simpliste, schematice despre viață, să-l vîre pe Semion Grigorevici în forme și tipare de buzunar, luate de-a gata, care, datorită volumului lor redus și răspîndirii lor generale, li se părea cea mai sigură și mai comodă pavăză împotriva oricărei greșeli.

La rîndul său, Semion Grigorevici era convins că nici măcar un om atît de maleabil, cum este el, nu poate încăpea în întregime în nici un tipar, fie el cît de meșteșugit. Și nu pentru că ar fi el prea complicat. Ci pur și simplu, fiindcă este un om obișnuit în carne și oase, nu un obiect de muzeu, nici un reprezentant al cine știe cărei categorii sau specii. De aceea, oricît de mult l-ai înghesui într-un tipar, tot o

să i se zărească măcar un vîrf de ureche, dacă nu va păți chiar ca astăzi, cînd, din tiparul stîngaci al lui Vitiuk, a rămas pe dinafară tocmai miezul anilor de ucenicie ai lui Semion Grigorevici; sau, cum i se mai întîmplase de atîtea ori, nu voia să încapă cu nici un chip vreo cugetare arbitrară de-a maistrului, bunăoară, despre zbuciumul adesea zadarnic al vieții omenești, părere care, deși nu avea pretenția de a fi științifică, totuși, ca orice operă de diletant, realizată la o vîrstă înaintată, își mulțumea pe deplin autorul; era și firesc să nu încapă cîte un asemenea gînd întortocheat și noduros din cale afară, care, pentru a putea să intre nevătămat într-un tipar, ar fi cerut unul atît de mare, încît după aprecierea specialiștilor — costul materialului necesar ar fi depășit cu mult valoarea lui Semion Grigorevici, cu măruntaie și gînduri cu tot.

— Așa e că te snopeau în bătăi? stărui Vitiuk, nerăbdător.

Semion Grigorevici se uită îngîndurat la nepotul lui. Ar fi vrut să-i atragă atenția lui Vitiuk cît e de primejdios să înghesui oamenii în tipare, dar se temea că nepotul lui e prea tînăr să-l înțeleagă.

— Se întîmpla, fireşte, să ne alegem cu cîţiva pumni, dar ceea ce ne chinuia cel mai mult pe noi, copiii, era lipsa de somn. Spre sfîrşitul schimbului, pleoapele ni se lipeau de parcă ar fi fost unse cu miere. Ce-i drept, era o miere tare amară, căci din pricina ei, maşinile au schilodit pe viaţă mulţi copii. Încă de marţi începeam să ducem dorul duminicii, ca să ne putem sătura de somn... Dar nu ăsta e lucrul cel mai important! Cu toate că munceam ca patronul să-şi umfle şi mai mult chimirul, am cunoscut şi noi zile luminoase. Ţin minte pînă în ziua de azi cum am tăiat pentru prima oară cu mîinile mele dinţii unei roţi. Nu era cine ştie ce lucru mare, fireşte, dar mai văd şi azi parcă în faţa ochilor rotiţa aceea dinţată. Instructoarea ta cea învăţată ar spune pesemne că nu-i nici o bucurie să înmulţeşti numărul muncitorilor înrobiţi cu încă unul, care să se trudească din greu pentru a mări profitul patronului... Asta-i aşa şi totuşi nu-i chiar aşa. Şi nu numai din pricină că pe atunci nu mai aveam să muncim pentru patron decît ani număraţi, că în curînd iscusinţa noastră avea să folosească întregului popor. Acum, fireşte, de la înălţimea zilei de astăzi, poţi străbate cu

privirea şirul anilor care au trecut, dar pe vremea aceea cînd ne uitam la acea primă rotiţă dinţată, oricît ar fi fost de stîngaci făcută, ne bucuram de munca mîinilor noastre şi eram mîndri că începeam să ne însuşim meseria. Bagă de seamă, noi nu încercam cîtuşi de puţin să ne furăm căciula. N-are nici o valoare omul care nu-i în stare să facă nimic ca lumea, cu mîinile lui. Cu cît îţi respecţi mai mult mîinile dibace, cu atît vrei să le şi descătuşezi mai repede. Află că nu poţi deveni un luptător împotriva vechilor stăpîni ai lumii, atîta timp cît tu însuţi nu eşti stăpîn pe meseria ta. Nu trebuie să te fuduleşti niciodată cu iscusinţa ta, însă fiecare om al muncii e dator să-şi respecte mîinile totdeauna şi în orice împrejurare, fiindcă la urma urmei, tot ce există pe lume se datorează acestor mîini şi se bizuie pe ele... Poate că nu-i destul de limpede ceea ce-ţi spun?

Vitiuk dădu din cap în semn că-l înţelege pe deplin pe bunicul său.

— Şi apoi unde mai pui că prietenia care se închegase între noi, ucenicii de la uzină, era atît de trainică, încît depăşea vîrsta copilăriei. Înainte, cînd mai stăteam acasă, nu trecea

aproape nici o zi fără să ne încăierăm: copiii de la un capăt al mahalalei erau veşnic în luptă cu cei de la celălalt capăt, şi îndată ce zăream vreun băieţaş care nu făcea parte din ceata noastră, îl luam la bătaie, numai fiindcă era bunăoară roşcovan. După aceea însă, cînd am început să muncim, nu ne-am mai îndurat să dăm într-un copil la fel de amărît ca noi, iar cînd se întîmpla să mai batem pe cîte unul, o făceam ca să-i băgăm minţile în cap: ca pe viitor să nu se mai gudure pe lîngă maistru şi să nu-şi mai pîrască tovarăşii. Uzina ne-a unit pe toţi, ne-a deschis ochii, ne-a îndrumat spre un ţel şi cu timpul am format un colectiv în toată puterea cuvîntului, deşi pe atunci eram atît de neştiutori, încît nici măcar nu cunoşteam acest cuvînt... Cînd am primit prima leafă, ne-am simţit deodată oameni în toată firea, muncitori la rînd cu ceilalţi...

Primul salariu!... Tot drumul de la uzină pînă acasă, nu-şi scosese mîna din buzunar, ca nu cumva din nebăgare de seamă să-şi piardă banii. Drumul trecea prin piaţa care îl ispitea cu fel de fel de bunătăţi: caramele, halviţă, seminţe de dovleac. De astă dată, străbătu piaţa cu ochii în pămînt, ca să nu se lase

ademenit şi aduse acasă leafa întreagă, pînă la ultimul bănuţ. O găsi pe maică-sa spălînd rufe străine împodobite cu dantelă. Se apropie în tăcere de ea, îi scoase mîna din albie şi-i puse în palma udă şi umflată de atîta spălat toţi gologanii lui de aramă şi de argint şi imitîndu-l pe taică-său, îi spuse:

— Ţine...

Frăţiorul şi surioara lui mai mică se uitau la el cu atîta admiraţie de li se tăiase şi răsuflarea, iar mama cîntări îndelung banii în palma făcută căuş, cu ochii înecaţi în lacrimi. Dădu să-l îmbrăţişeze, dar deodată o cuprinse sfiala şi nu putu decît să şoptească:

— Tu eşti singurul nostru sprijin...

Apoi mama începu să trebăluiască, pregătindu-i de mîncare. Dar nici acum nu se îndura să se despartă de bani şi-i ţinea mai departe în mînă: se vede că nu-i adusese prea mulţi în ziua aceea, de vreme ce chiar aşa în monetă măruntă, încăpeau cu toţii în pumnul mamei...

— Da, primul ban cîştigat de tine e mare lucru... zise încetişor Semion Grigorevici. Unii însă s-au dus de rîpă, tocmai fiindcă s-au simţit oameni mari prea de timpuriu. Şi ca să

fie deopotrivă cu bărbaţii în toate cele, s-au apucat de copii să fumeze, să înjure cît îi ţinea gura, iar cei mai uşuratici au început să bată drumul cîrciumii. Te uitai la cîte unul: era un ţînc, căruia i-ar fi plăcut mai degrabă să sugă bomboane, dar el dădea de duşcă berea, ba născocea chiar vreun amestec de rachiuri de să-şi aprindă gîtlejul; nu de alta, dar ca toată lumea să vadă că el e cogeamite flăcău. Dar de ăştia erau foarte puţini între noi, puteai să-i numeri pe degete. Cei mai mulţi îşi duceau leafa acasă şi căutau din răsputeri să-şi ajute familia.

Şi în curînd am început să vedem viaţa cu alţi ochi, ea ne-a îndepărtat pe nesimţite de jocurile copilăriei şi ne-a împins pe un drum anevoios. Nu era întrunire muncitorească sau sărbătoare de 1 Mai, la care să nu luăm parte. Muncitorii se adunau într-o poiană din pădure, iar noi făceam de strajă prin împrejurimi. Eram mîndri de încrederea ce ni se arăta şi ne străduiam să fim la înălţime. Ne prefăceam că vrem să culegem flori, fragi sau smeură, ori că ne jucăm de-a v-aţi ascunselea, dar cum vedeam că se apropie vreun om suspect, ne porneam să hăulim, ca şi cum am fi căutat pe

frăţiorul mai mic rătăcit prin pădure. Uneori făceam o gălăgie de se auzea nu numai pînă în poiană, ci chiar pînă în mahalaua noastră. De cele mai multe ori îl strigam pe Mişutka Borşcev, un tontălău din baraca noastră, care reuşea să se rătăcească, chiar şi atunci cînd se ducea să-şi facă nevoile. Aşa că de cîte ori ni se cerea să stăm de strajă, muncitorii vîrstnici ne spuneau: „Veniţi mîine în poiană să-l căutaţi pe Mişutka Borşcev!“ Datorită nouă, prostănacul ăsta a ajuns de pomină în toată fabrica!...

Semion Grigorevici zîmbi, amintindu-şi de isprăvile lui de odinioară.

— Uite aşa am crescut noi. Am învăţat o meserie, încetul cu încetul am ajuns oameni în toată firea şi am intrat în focul luptei. Tineri şi necopţi la minte cum eram, lupta ni se părea un joc, cu atît mai atrăgător, cu cît era mai primejdios. N-aş putea să spun că pe vremea aceea înţelegeam rostul lucrurilor pînă în cele mai mici amănunte, totuşi ştiam precis ce aveam de făcut şi nu-i încurcam pe cei mari... După cum vezi, nu ne-am mărginit să îndurăm jugul apăsător al ţarismului, cum îşi închipuie instructoarea ta, ci pe măsura puterilor noas-

tre, am ajutat şi noi să fie răsturnat, şi astfel ne-am pregătit să întîmpinăm anul 1917. Dacă ne-am fi mulţumit să ne văicărim de cîte ori mîncam bătaie şi să ne jeluim de viaţa noastră amărîtă peste măsură, atunci n-ar fi avut cine să statornicească Puterea Sovietică, nici cine să construiască palate de pionieri şi case de odihnă pentru voi. Iată cum s-au petrecut lucrurile, şi tu-i dai zor cu ilustraţiile tale!

9

Vitiuk îşi luase de mult cartea şi plecase, dar Semion Grigorevici tot mai şedea pe pat, uitîndu-se absent la ciocul ceainicului de nichel, uitat de Ekaterina Zaharovna pe masă. Chiar în vîrful ciocului se aşezase o pată de lumină, iar lui Semion Grigorevici i se părea că-şi aminteşte mai bine de acei ani îndepărtaţi, dacă priveşte ţintă la acea mică pată strălucitoare.

O dată stîrnită, memoria îi trezea mereu în minte noi şi noi amintiri, etape şi pietre de hotar de-a lungul drumului pe care-l străbătuse în viaţă. Drumul acesta nu se deosebea prea

mult de drumul parcurs de atîţia alţii, şi nici nu-l ridicase prea sus pe Semion Grigorevici, totuşi îl străbătuse ca un ostaş cinstit, pas cu pas, fără să rămînă vreodată în urmă sau să se caţere în vreo căruţă din convoi, de cînd păşise pe el şi pînă la oprirea silită de acum, nu prea departe de acea barieră de netrecut, unde se sfîrşesc toate drumurile şi potecile vieţii noastre.

Umbrele amurgului ieşeau din unghere, se depărtau tiptil de pereţi, înconjurîndu-l pe nesimţite pe Semion Grigorevici şi năpădiră în curînd întreaga încăpere. Numai pe ferestre mai pătrundea o lumină albicioasă şi tulbure, reflectată de zăpada de afară.

Prin minte i se perindau mai ales amintiri din tinereţe. Întîmplările de la începutul vieţii lui, care se întrezăreau prin pîcla deasă a anilor, i se păreau acum lui Semion Grigorevici aproape de necrezut. I se părea că toate acestea nu i se întîmplaseră aievea, i se părea că citise numai despre ele în primele capitole ale unei cărţi foarte groase şi apropiate sufletului său.

În această carte, pagini vesele alternau cu pagini întunecate, aşa că era greu să spui din-

tr-o dată din care erau mai multe. Totuşi, memoria omenească are o însuşire caracteristică : amintirile se cern prin sita anilor, aşa că tot ce a fost dureros şi apăsător apare acum şters, îşi pierde conturul precis, parcă se şi chirceşte pentru a lăsa să iasă la iveală în primul rînd clipele luminoase şi fericite...

Deodată se auzi broasca uşii de la intrare pocnind pe înfundate, de parcă cineva şi-ar fi înăbuşit un strănut în pumni. Ekaterina Zaharovna intră în cameră înfofolită în şalul ei, încărcată de pachete, răspîndind în cameră un aer rece, de parcă ar fi intrat însuşi Moş Gerilă. Se miră că e întuneric în casă şi se gîndi că tot aşteptînd-o, soţul ei o fi aţipit. Dar cînd îl auzi pe Semion Grigorevici mişcîndu-se în pat, îl întrebă nemulţumită :

— De ce stai în beznă, ca o bufniţă ?

— Iaca aşa, m-au furat gîndurile... răspunse Semion Grigorevici, fîstîcindu-se ca un om vinovat, ca şi cum nevastă-sa l-ar fi prins cu mîţa în sac.

Ekaterina Zaharovna, ca orice soţie bătrînă şi credincioasă, nu putea suferi ca bărbatul ei să cadă din senin pe gînduri. Ea însăşi nu-şi îngăduia niciodată un asemenea lux şi de cîte

ori Semion Grigorevici era îngîndurat fără temei, ea socotea că el foloseşte acest şiretlic pentru a scăpa de sub controlul ei, ceea ce Ekaterina Zaharovna, care ţinea morţiş la drepturile ei, nu putea îngădui cu nici un preţ.

— Nu aprinde lampa, o rugă Semion Grigorevici. Hai să stăm puţin de vorbă pe întuneric.

„Poftim, a căzut din lac în puţ ! Ce toană nouă l-a mai apucat ?“ se miră Ekaterina Zaharovna îngrijorată, în timp ce-şi agăţa plasa cu tîrguieli de speteaza scaunului şi îşi scotea paltonul gros, cu gulerul dintr-o blană greu de definit, pe care-l primise în dar de la fiică-sa, nevasta directorului de uzină.

Plasa cu cumpărături răspîndea un miros puternic şi pătrunzător de mere pălite de ger.

Fără să aprindă lampa, Ekaterina Zaharovna se aşeză pe pat şi rămase tăcută, iar Semion Grigorevici îşi aminti pe neaşteptate că pe scaunul pe care era acum agăţată plasa cu mere, şezuse cu o săptămînă în urmă Kiriuşka şi-i ascultase cu luare aminte poveţele, privindu-l cu dragoste şi devotament. Semion Grigorevici nu mai era atît de supărat pe Kiriuşka şi de aceea putea să-l judece fără părtinire. În sufletul maistrului, înduioşat de amintiri, se trezi

chiar sentimentul că își are și el partea lui de vină în tot ceea ce se întîmplase: fie din ușurința vîrstei, fie că era un caracter slab, băiatul alunecase pe un drum greșit și el nu fusese în stare să-l oprească la timp.

După ce petrecuse atîtea ore cu Kiriușka între patru ochi, nu fusese totuși în stare să-i deslușească firea, și greșise tocmai fiindcă dorise să-l vadă mai bun decît era, luîndu-și drept model figuri vestite de tineri, și atribuindu-i calitățile lor. Oricum ai învîrti-o, adevărul e că și el încercase să toarne un om viu într-un tipar! Ce-are a face că-și alesese un tipar minunat, făcut după chipul și asemănarea celor mai buni tineri, cum erau de pildă Kolea Savin și acei muncitori tineri, cu care îi fusese dat să muncească cot la cot în zilele de ger și lipsuri din prima iarnă a războiului.

Se lăsase amăgit de tinerețea lui Kiriușka, de înflăcărarea lui, și mai ales de insigna de comsomolist, de la pieptul băiatului; și era firesc să fie așa, deoarece era obișnuit să vadă în această insignă simbolul a tot ce-i bun și cinstit. Pierduse cu totul din vedere că este cu mult mai ușor să ștanțezi o insignă de metal, decît să făurești un caracter de om adevărat.

Inima lui bună îl îndemna și acum pe Semion Grigorevici să creadă că lucrurile se mai pot îndrepta. Dar pentru asta trebuia să se lămurească cît mai curînd dacă sufletul băiatului nu era vătămat de vreo crăpătură adîncă, sau dacă era acoperit numai la suprafață de un strat subțire de rugină, pe care ar fi fost de ajuns să-l scrijelești ca să dai numaidecît de un material de bună calitate.

Pe nesimțite începu să chibzuiască pe ce cale să-l salveze pe Kiriușka. Întîi și întîi, băiatul trebuia să fie smuls de sub înrîurirea șefului de atelier, și pe urmă lăsat să fiarbă în propria lui zeamă. Apoi se cuvine ca băieții să-l țină de scurt, desigur fără răutate, dar destul de energic, așa încît Kiriușka să simtă forța colectivului. Se înțelege de la sine că vor avea de furcă cu orgoliul lui Kiriușka, ațîțat de gloria care-l copleșise peste noapte. Și atunci se va alege: ori Kiriușka se va îndîrji și atunci josnicia lui vădită prea de timpuriu îi va împietri sufletul, ori va lupta împotriva acestei boli și o va învinge, devenind un om întreg. Iar în timpul acesta îi va prinde bine băiatului să i se arate cît mai concret unde duce poteca întortocheată și alunecoasă pe care apucase din

nechibzuință. Dar acest lucru trebuia făcut pe nesimțite și cu multă răbdare, pentru a nu-l speria. In orice caz, vor avea cu toții destulă bătaie de cap și Semion Grigorevici va trebui să se întoarcă numaidecît la uzină, ca nu cumva în lipsa lui, băieții să sară peste cal și să strice o treabă care cere multă dibăcie.

Și apoi n-ar strica să-l împace pe Kolea Savin cu Klava, muncitoarea de la bormașine, problemă și mai încurcată, și atît de delicată, încît nici nu știi de unde s-o apuci.

Semion Grigorevici clătină din cap, mirîndu-se ce sarcini grele și complicate îi scotea în cale pîrdalnica de viață. Dar nu cumva le nășcocea chiar el pe toate ca să se afle în treabă și să aibă impresia că oamenii au nevoie de el? Nu, nu putea fi așa, pe cît își amintește, nici înainte n-a trecut vreodată nepăsător pe lîngă asemenea lucruri, se vede că așa-i firea lui din născare...

Mirosul greu al balsamului, care de cîteva zile pusese stăpînire pe cameră, încercă să se ia la întrecere cu aroma proaspătă și plăcută de mere, dar fu răpus în acel duel și se dădu bătut. Lui Semion Grigorevici i se părea acum că, pe măsură ce se însănătoșește, sticluța cu

balsam care-și trăise traiul, ca și nesuferita de farmacie, cu „sucursala“ ei, se îndepărtau din ce în ce mai mult de el.

In întunericul care ascundea semnele supărătoare ale bătrîneții, lui Semion Grigorevici i se năzări că în clipa aceea nu are decît douăzeci de ani, iar alături de el se află Katia cea de optsprezece ani, veșnic cu cîntecul pe buze. Ekaterina Zaharovna, care nu putea să stea prea mult în întuneric fără s-o apuce somnul, căscă zgomotos și cu poftă, spulberînd brusc toate iluziile lui Semion Grigorevici.

„Așa face ea, de cînd o știu!“, se supără Semion Grigorevici.

— Trebuie să-i trimitem un pachet lui Vasea, zise Ekaterina Zaharovna, cu glasul ei tărăgănat, care-l readuse pe Semion Grigorevici la preocupările de fiecare zi. Să nu slăbească băiatul numai cu mîncarea de la cantina studențească...

Atunci Semion Grigorevici, scrupulos și delicat cum era, se rușină că s-a lăsat furat de visuri deșarte, în timp ce Ekaterina Zaharovna se îngrijea de cerințele reale ale vieții. Cum de i s-a năzărit s-o schimbe măcar în închipuire pe chibzuita Ekaterina Zaharovna cu o

fetişcană zvăpăiată, cum fusese Katia. Doar Ekaterina Zaharovna îmbătrînise şi se îngrăşase lîngă el, adusese pe lume copiii lui şi se străduise din răsputeri să facă viaţa lor de familie cît mai frumoasă... De-a lungul celor patruzeci de ani de căsnicie, toată grija ei se îndreptase spre el şi spre copii, fără să se cruţe pe sine; şi chiar dacă se întîmpla să-l şi sîcîie uneori, n-o făcea niciodată cu vreun gînd rău, ci numai din prea marea ei rîvnă şi dragoste.

Acum Semion Grigorevici luă hotărîrea să nu se mai lase amăgit de visuri şi să-şi aducă aminte întotdeauna că lîngă el nu se află Katia cea firavă şi zglobie, ci trupeşa Ekaterina Zaharovna, o mamă şi o gospodină exemplară. Ca să-şi răscumpere greşeala pe care fără voie o săvîrşise faţă de soţia lui, Semion Grigorevici îi puse cu gingăşie mîna pe umărul plinuţ şi Ekaterina Zaharovna, atît de sensibilă la orice gest de duioşie, se apropie de el.

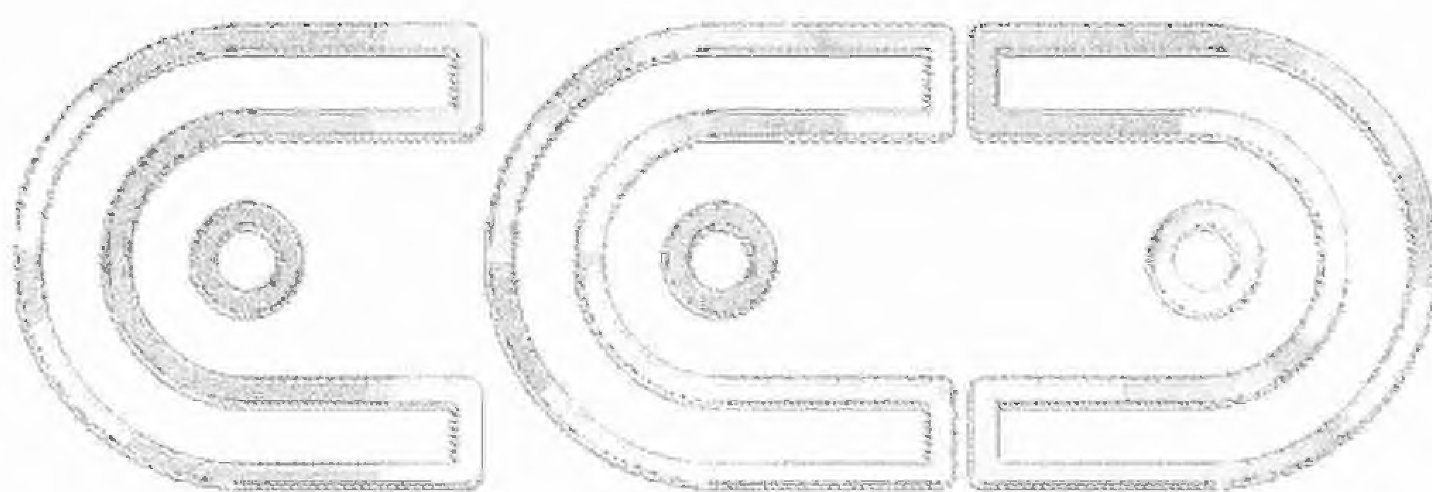
Şi rămaseră tăcuţi în întuneric, cu obrazul lipit unul de altul. În odaie plutea mirosul proaspăt de mere.

Responsabil de carte : H. Vîrcioroveanu
Tehnoredactor : G. Stromingher
Corector : S. Eschenasi

Dat la cules 14.09.955. Bun de tipar 19.10.955. Tiraj 15.100. Hîrtie cărţi şcolare de 65 gr. m.p. Format 700×1000/32. Coli ed. 3,63. Coli de tipar 3,62. Ediţia I. Comanda 1681. A. nr. 0.3724. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A=R.

Tiparul executat sub com. nr. 2210 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

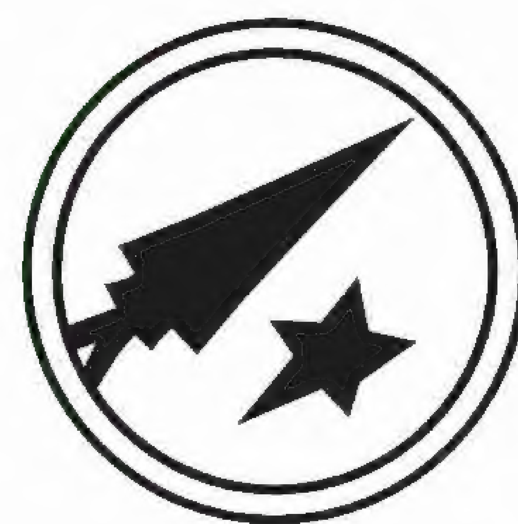

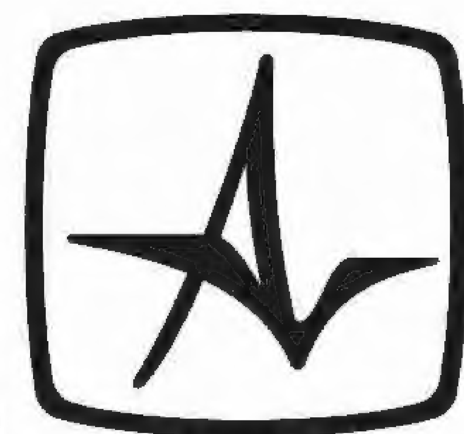
Anonim

și

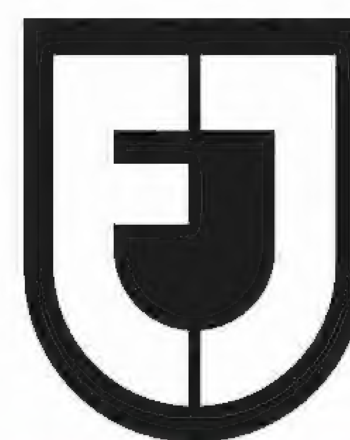
CAT Graur

Antwerpen

2023

